

De huidige stand van participatie bij de Nationale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus

- een overzicht -

Naam student: Vincent Kloppenburg

Opleiding: Toegepaste biologie

De huidige stand van participatie bij de Nationale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus

– een overzicht –

Naam student: Vincent Kloppenburg

Opleiding: Toegepaste biologie

Plaats en datum: Almere 17-08-23

Naam afstudeerdocent: Addy de Jongh

Versie: 1

Voorwoord

De inspiratie voor dit onderzoek kwam vanuit mijn vaders masterscriptie genaamd: “Die pet past ons allemaal”. Het was een onderzoek naar hoe burgerparticipatie kan worden gebruikt door de veiligheidsregio’s. Zelf zie ik ook het belang van participatie. Het kan ons helpen in de transitie naar een eerlijkere en duurzamere maatschappij. Ook in het natuurbeheer. Je hoort vaak bij een ingreep in de natuur of in het beheer veel onvrede uit de omgeving. *“De ecologen hebben maar weer eens iets bedacht vanuit hun kantoortjes, ze hebben helemaal geen rekening gehouden met...”*.

Met stages heb ik ook vaak genoeg gezien hoe belangrijk het is dat mensen inspraak hebben op beleid wat invloed gaat hebben op hun doen en laten. Of in ieder geval dat ze zich gehoord voelen. Want zoals Gandhi ooit wijs zei: “alles wat je voor mij doet, maar zonder mij, doe je tegen mij”. Het moet dus samen met de mensen gebeuren.

Inhoud

Voorwoord	3
Inhoud	4
Samenvatting.....	6
Abstract	7
Hoofdstuk 1 Inleiding	8
1.1 Relevantie.....	8
1.2 Theoretisch kader	9
1.2.1 Participatieladder	9
1.2.2 Generaties van participatie	10
1.2.3 Beleidsfases	11
1.2.4 Participatie strategieën	12
1.2.5 Participatie schema's.....	12
1.3 Knowledge gap	15
1.4 Afbakening.....	15
1.5 Hoofdvraag.....	16
1.6 Deelvragen.....	16
1.7 Hypothese	16
1.8 Doelstelling.....	16
1.9 Leeswijzer	16
Hoofdstuk 2 Aanpak/Materiaal en Methode	17
2.1 Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?.....	17
2.2 Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	17
2.3 Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	17
2.4 Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?	18
Hoofdstuk 3 Resultaten	19
3.1 Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?.....	19
3.2 Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	19
3.3 Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	19
3.3.1 Wat	19
3.3.2 Waar	20
3.3.3 Hoe	20

3.3.4 Wie	21
3.4 Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?	21
Hoofdstuk 4 Discussie.....	23
4.1 Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?.....	23
4.2 Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	23
4.3 Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	23
4.4 Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?	25
Hoofdstuk 5 Conclusie & Aanbevelingen	26
5.1 Deelvraag 1: Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?	26
5.2 Deelvraag 2: Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?	26
5.3 Deelvraag 3: Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?.....	26
5.4 Deelvraag 4: Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?	27
5.5 Hoofdvraag: Waaruit bestaat participatie bij de Provinciale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus?	27
5.6 Aanbevelingen.....	28
Bronnen	29
Bijlage 1 Participatie strategieën.....	31
Bijlage 2 Excel-bestand voor document analyse	33
Bijlage 3 Documentenonderzoek	35

Samenvatting

Participatie wordt steeds belangrijker in onze samenleving door decentralisatie van het omgevingsbeleid. Dit wordt versterkt door de komst van de Omgevingswet. Participatie is belangrijk voor Terrein Beherende Organisaties omdat het bijdraagt aan een structurele maatschappelijke verandering en de transitie naar een duurzame en natuur inclusieve samenleving. Participatie kan worden gebruikt om informatie te delen en steun te krijgen om de realisering van besluiten gemakkelijker te maken.

In dit onderzoek is een overzicht gegeven van de huidige stand van zaken van participatie bij de Provinciale Landschappen in Nederland. Om dit te doen is antwoord gegeven op de hoofdvraag: “Waaruit bestaat participatie bij de Provinciale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus?”

Om antwoord te geven op de hoofdvraag zijn de beleidsdocumenten en jaarverslagen van de Provinciale Landschappen geanalyseerd met behulp van participatie schema's. De vijf dimensies van participatie in de participatie schema's zijn: “Wat, de intensiteit van collaboratie”; “Wanneer, momenten en fases in participatie”; “Waar, niveau van institutionalisering”; “Hoe, transparantie en intensiteit van deliberatie”; en “Wie, getroffen en betrokken partijen”.

Uit deze analyse bleek dat alle Provinciale Landschappen iets aan participatie doen. Vrijwilligers vormen de ruggengraat van de Provinciale Landschappen. Echter zijn er maar een paar Provinciale Landschappen die hoog op de participatieladder werken. Wanneer er hoog op de participatieladder wordt gescoord, worden er op de andere dimensie ook hoger gescoord.

Uit de resultaten valt te concluderen dat Provinciale Landschappen vooral aan 1ste generatie participatie doen. Wanneer er hoger op de participatieladder wordt gewerkt gaat dit samen met het bestaan van een orgaan binnen een organisatie voor het faciliteren van participatie of er wordt projectmatig aan participatie gedaan. Maar het meer en deel van de participatie is reactief. Veel van de stakeholders zijn op vrijwillige basis of worden geselecteerd. Hierdoor is er een risico dat de betrokken partijen niet representatief zijn voor alle stakeholders.

De meeste winst voor participatie valt te behalen wanneer de Provinciale Landschappen participatie serieus op nemen in het beleid. Het vrijwilligerswerk en de samenwerking met agrariërs vormen hier een goede basis voor. Verder is er een hogere mate van transparantie nodig. Ook kunnen de Provinciale Landschappen veel van elkaar leren.

Abstract

Participation is becoming increasingly important in our society due to the decentralization of environmental policy. This is reinforced by the advent of the Omgevingswet. Participation is important for Field Management Organizations, because it contributes to a structural social change and the transition to a sustainable and nature inclusive society. Participation can be used to share information and to gain support to facilitate the realization of decisions.

This study provides an overview of the current state of participation at Provinciale Landschappen in the Netherlands. To create this overview the following question was answered: "What does participation at Provinciale Landschappen consist of to allow citizens to participate interactively in the executive phase of the policy cycle?"

To answer the main question, the policy documents and annual reports of the Provinciale Landschappen were analyzed using participation schema's. The five dimensions of participation in the participation schema's are: "What, the intensity of collaboration"; "When, moments and stages in participation"; "Where, level of institutionalization"; "How, transparency and intensity of deliberation"; and "Who, affected and parties involved".

This analysis showed that all Provinciale Landschappen do something with participation. Volunteers are the backbone of Provinciale Landschappen. However, only a few Provinciale Landschappen work high on the participation ladder. When they score high on the participation ladder, they also score higher on the other dimension.

From the results it can be concluded that Provinciale Landschappen mainly engage in 1st generation participation. When working higher on the participation ladder, this goes together with the existence of a body within an organization for facilitating participation or participation is done on a project basis. But the majority of participation is reactive. Many of the stakeholders are voluntary or selected. As a result, there is a risk that stakeholders are not representative of all stakeholders.

Most gains for participation can be made when Provinciale Landschappen take participation seriously in their policies. Volunteer work and cooperation with farmers provide a good basis for this. Furthermore, a higher degree of transparency is needed. The Provinciale Landschappen can also learn a lot from each other.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Dit onderzoek wil een overzicht maken van de huidige stand van zaken van participatie bij de Provinciale Landschappen in Nederland. Met een aantal voorbeelden zal het belang van participatie en de relevantie hiervan worden besproken. Vervolgens zal de theorie over participatie worden toegelicht.

1.1 Relevantie

Er is een groot aantal gesprekken gevoerd met bewoners, vrijwilligers, belanghebbende en experts over de toekomst van het stadsbos in Almere, de bosdialoog Almeerderhout. De bosdialoog is uitgevoerd door OAK consultants (2019). De hieruit ontstane agenda met beleidsonderwerpen is een bron van inspiratie geworden. Inspiratie voor de planuitwerkingen van de Gemeente Almere en Staatsbosbeheer, maar ook voor andere partijen en ondernemers die hun ambities in en rond het Almeerderhout willen realiseren. Van Dijk et al. (2020) noemen de Bosdialoog een mooi openingsbod, nu is het zaak deze betrokkenheid van Almeerders voort te zetten.

In tegenstelling tot de bosdialoog Almeerderhout is rond het beheer van de Oostvaardersplassen slechts beperkte participatie van omwonenden geweest. Het beheer en bestuur van de Oostvaardersplassen vindt uitsluitend plaats door de overheid op provinciaal niveau. Zo was het een besluit van provincie Flevoland om het aantal edelherten sterk te verminderen. Dit riep veel weerstand en protest op bij de gebruikers van de Oostvaardersplassen. De uitvoering van het natuurbeheer gebeurt door Staatsbosbeheer. Hierdoor kunnen gebruikers alleen invloed uitoefenen tijdens de verkiezingen op provinciaal en landelijk niveau. Assendorp trekt hieruit de conclusie dat de grootste oorzaak van de ophef rond het beheer van de Oostvaardersplassen ligt in de beperkte participatie van omwonenden in het gebruik en beheer van het gebied. (Assendorp, 2019)

Zoals uit de voorbeelden blijkt wordt participatie steeds belangrijker in onze samenleving. Door decentralisatie van het omgevingsbeleid krijgen lokale overheden steeds meer verantwoordelijkheden en invloed. Dit wordt versterkt met de komst van de Omgevingswet, waar de Wet Natuurbescherming straks ook onder valt. Deze decentralisatie zorgt ervoor dat beleidsvragen anders moeten worden aangepakt. De Omgevingswet is bedoeld als stimulans om de omgeving tot actie aan te zetten en te laten delen in de verantwoordelijkheid. Lokale overheden moeten volgens de Omgevingswet een participatietraject opstellen, maar nergens is voorgeschreven hoe dat moet. De omgevingswet stelt ook dat de initiatiefnemer van de aanvraag voor een omgevingsvergunning een participatietraject moet doorlopen. Zowel de overheid als de initiatiefnemer hebben hierin een rol. Een voorbeeld van een omgevingsvergunning is een ontheffing voor de flora- en faunawet aanvragen.

Naast dat participatie op sommige vlakken straks een wettelijke verplichting wordt, is participatie ook belangrijk voor (grote) natuur beherende organisaties om andere redenen. Zo noemt Berman (2022) in zijn onderzoek: *“Het onderzoek [...] richt zich onder andere op de veranderende rollen van burgers, overheden en maatschappelijke organisaties, op praktijken van burgerinitiatieven, methoden en technieken van burgerparticipatie, de rol van natuur, landschap of specifieke plekken bij zelforganisatie en de schemerzone tussen burgerinitiatief en burgerprotest.”*. Participatie bij maatschappelijke organisaties zoals Terrein Beherende Organisaties (TBO's) is dus belangrijk voor een bijdrage aan een structurele maatschappelijke verandering en de transitie naar een duurzame en natuur inclusieve samenleving (de Koning et al., 2021). Voor deze transitie is een andere bestuurscultuur/-structuur nodig die de diverse belangen en waarden van alle stakeholders, zoals burgers, in de maatschappij meenemen (Buijs et al., 2017).

Waar vroeger de ecologen en boswachters een grote verantwoordelijkheid hadden voor natuurbeheer, eisen nu burgers en belanghebbende steeds vaker hun positie op (Kardol, 2019). Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in de Oostvaardersplassen. Als er naar de beheerdoelen wordt gekeken is het een groot succes. Maar vanuit de maatschappij klinkt er veel kritiek op de status van het gebied (Sher & Primack, 2019). Er moet dus niet alleen worden gekeken naar het ecologische systeem, maar ook naar het sociaal ecologische systeem van een gebied (Buijs et al., 2017).

Volgens Van Rooijen (2016) kan participatie gebruikt worden om informatie te delen, informatie te krijgen, lokale inzichten te onderzoeken, de lokale bevolking bewust te maken, de kwaliteit van beslissingen te verhogen, steun te krijgen en de realisering van besluiten gemakkelijker te maken.

1.2 Theoretisch kader

In deze paragraaf worden verschillende niveaus en generaties van participatie besproken. De verschillende beleidsfasen waar participatie kan worden toegepast wordt uitgelegd. En een aantal participatie strategieën worden kort toegelicht. Uiteindelijk komen al deze aspecten van participatie terug in de participatie schema's. Een methode die kan worden gebruikt om de verschillende onderdelen die belangrijk zijn voor participatie overzichtelijk weer te geven en verschillende participatie strategieën te vergelijken.

1.2.1 Participatieladder

Een veel gebruikte manier om de mate van invloed van burgers op beleid weer te geven is de participatieladder. De originele versie van de ladder is ontwikkeld door Arnstein in de jaren '60 van de vorige eeuw. Arnstein (1969) beschrijft 8 treden van participatie met op de onderste trede (trede 1) manipulatie waarbij burgers geen invloed hebben op het beleid en alleen maar wordt geprobeerd hun steun te krijgen, tot de hoogste trede (trede 8) 'citizen control' waarbij burgers de leiding hebben.

In 2000 bouwde Edelenbos et al. (2006) verder op de participatieladder. De treden werden herverdeeld en er bleven zes treden over. Ook legde Edelenbos et al. (2006) de ladder naast de bestuursstijlen van Propper en Steenbeek (1999). Door het combineren van de participatieladder met de bestuursstijlen wordt duidelijk welke bestuursstijlen passen bij welk participatieniveau. Deze gecombineerde ladder is te zien in tabel 1.1. Hierin is te zien dat in het onderste uiterste de participant niet wordt betrokken en het bestuur een gesloten autoritaire stijl hanteert, terwijl in het hoogste uiterste er sprake is van meebeslissen en het bestuur een faciliterende rol heeft. Belangrijk is dat de mate van participatie en de bestuursstijl op één lijn zitten. Ook is het belangrijk om in te zien dat hoger op de ladder niet betekent dat het beter is. Het geeft alleen de mate van participatie weer. Participatie is maatwerk en bij verschillende projecten met verschillende doelen passen verschillende niveaus van participatie.

Tabel 1.1 Participatie ladder en bestuursstijl.

Participatie ladder (Edelenbos et al., 2006)	Rol van de burger	Rol van het bestuur	Bestuursstijl (Propper & Steenbeek, 1999)
Interactief			
6. Meebeslissen	Initiatiefnemer	Het bestuur biedt ondersteuning aan participanten in de vorm van tijd, geld en deskundigheid.	7. Faciliterende stijl

5. Coproduceren	Samenwerkingspartner (coproducent)	Het bestuur werkt op basis van gelijkwaardigheid samen met participanten.	6. Samenwerkende stijl
	Medebeslisser	Het bestuur geeft aan de participant de bevoegdheid om, binnen randvoorwaarden, zelf beslissingen te nemen.	5. Delegerende stijl
4. Adviseren	Adviseur	Het bestuur vraagt een open advies waarbij veel ruimte is voor discussie. De participant kan zelf een probleemdefinitie geven en oplossingen bedenken.	4. Participatieve stijl
Niet interactief			
3. Raadplegen	Consultant	Het bestuur raadpleegt de participant over een gesloten vraagstelling. De participant kan zich hierover uitspreken, maar de initiatiefnemer beslist	3. Consultatieve stijl
2. Informeren	Doelgroep van onderzoek of voorlichting.	Het bestuur beslist wat er gaat gebeuren, maar informeert de doelgroep hier wel over.	2. Open autoritaire stijl
1. Participant wordt niet betrokken	Geen	Het bestuur geeft geen informatie over de nieuwe plannen of beleid.	1. Gesloten autoritaire stijl

1.2.2 Generaties van participatie

Lenos, Strum & Vis (2006) spreken over een drietal generaties van participatie die elkaar in de tijd opvolgen. Deze generaties bestaan naast elkaar. De eerste generatie is ontstaan in de jaren '70. Hierbij hebben burgers de mogelijkheid om achteraf hun mening te geven over een besluit. Dit gebeurt door wettelijk vastgelegde procedures. Een voorbeeld van eerste generatie participatie is de Oostvaardersplassen zoals genoemd in paragraaf 1.1. In de tweede generatie die in de jaren '90 is ontstaan, krijgen burgers ook de mogelijkheid om in een vroeg stadium hun mening te geven over beleid. Een voorbeeld van tweede generatie participatie is het Almeerderhout zoals genoemd in paragraaf 1.1. De derde generatie is aan het begin van deze eeuw ontstaan. De verschillende generaties van Lenos et al. zijn weergegeven in tabel 1.2. Het is belangrijk te beseffen dat de ene generatie niet beter is dan de vorige, en dat een nieuwe generatie niet een oudere generatie

vervangt. Net als met de participatieladder hangt het af van de problemen en de doelen van een project welke generatie het beste hierop aansluit.

Tabel 1.2 Drie generaties van participatie.

Generatie	Vorm van participatie	Periode
1 ^{ste} generatie	Inspraak: Burgers hebben de mogelijkheid te reageren op door het bestuur vooraf bepaalde beleid door wettelijk vastgestelde procedures.	Jaren '70 tot en met nu.
2 ^{de} generatie	Interactieve beleidsvorming en coproductie: Burgers hebben de mogelijkheid om in een vroege fase van het tot stand komen van beleid hun mening te geven om zo mede vorm te geven aan het beleid.	Jaren '90 tot en met nu.
3 ^{de} generatie	Burgerinitiatief, eigen verantwoordelijkheid en faciliterend bestuur: Burgers nemen zelf het initiatief en zijn zelf verantwoordelijk voor het beleid.	Begin deze eeuw tot en met nu.

1.2.3 Beleidsfases

Participatie kan op verschillende momenten in de beleidscyclus worden toegepast. Over het algemeen bestaat een beleidscyclus uit 5 fases. Wiebinga (2020) beschrijft de volgende fases: Agendering, voorbereiding, bepaling, uitvoering en evaluatie en bijsturing. De theorie van Wiebinga is gebaseerd op de beleidscyclus zoals die door overheden wordt gebruikt.

De eerste fase in het maken van beleid is agendering. Tijdens deze fase wordt een lijstje gemaakt van onderwerpen en problemen waar men over wil praten of beslissen.

Beleidsvoorbereiding is de tweede fase voor het maken van beleid. In deze fase worden gegevens en informatie voor het maken van beleid verzameld. Dit gaat vaak in de vorm van een onderzoek of inventarisatie.

De derde fase is beleidsbepaling. Hier worden beslissingen genomen over de inhoud van het beleid. Een belangrijk onderdeel hiervan is het bepalen van doelstellingen. Het gaat hier niet om één beslissing door één persoon. Het uiteindelijke besluit is een serie van beslissingen en afwegingen die door verschillende actoren worden genomen.

Fase vier is de beleidsuitvoering. Dit is simpelweg het uitvoeren van het vastgestelde beleid.

De laatste fase, fase vijf, is de beleidsevaluatie. In deze fase wordt gekeken of de doelen van het beleid bereikt zijn. Hiervoor worden drie vragen gesteld: 1. In hoeverre heb ik mijn doeleinden bereikt? 2. In hoeverre is dit te danken aan mijn beleid? 3. In hoeverre spelen andere factoren een rol? De uitkomsten kunnen vervolgens weer worden gebruikt om het beleid te verbeteren.

Participatie in elke fase van de cyclus is bijna nooit haalbaar. Dit komt omdat er voor participatie veel middelen nodig zijn. Daarom wordt vaak een keuze gemaakt om nadruk te leggen op het voortraject (agendering en bepaling) of het na traject (uitvoering en evaluatie). (ProDemos, z.d.)

1.2.4 Participatie strategieën

Voor het gebruik van participatie bestaan strategieën. Een participatie strategie is een strategie in management die ruimte geeft voor participatie of participatie als integraal element heeft. Ook geeft het handvaten voor het kiezen van een participatie vorm. Voorbeelden van participatie strategieën zijn de “social impact assesment”, de “theory of change” en de gebiedscommunities van natuurmonumenten. Een uitgebreide toelichting van wat deze strategieën inhouden is terug te vinden in bijlage 1 participatie strategieën.

1.2.5 Participatie schema's

Prieto-Martín (2014) heeft een methode ontwikkelt om participatiestrategieën te kunnen beoordelen en vergelijken op verschillende criteria. De zogenaamde Participatie schema's. Participatie schema's zijn een conceptueel model voor het analyseren van participatie. Het biedt een consistent raamwerk voor de analyse, het ontwerpen en vergelijken van participatie casussen en strategieën/methodes. Het is een pragmatisch compromis tussen complexiteit, bruikbaarheid en veelzijdigheid. Het biedt een gestandaardiseerde visuele weergave van de belangrijkste dimensies van participatie. Zo kunnen onderzoekers, participanten en activisten snel een participatie strategie, ervaring of beleid snappen, beschrijven en vergelijken met oog op hun fundamentele kenmerken.

De vijf dimensies van participatie volgens Prieto-Martin zijn: “Wat, de intensiteit van collaboratie”; “Wanneer, momenten en fases in participatie”; “Waar, niveau van institutionalisering”; “Hoe, transparantie en intensiteit van deliberatie”; en “Wie, getroffen en betrokken partijen”.

Dimensie 1 Wat, de intensiteit van collaboratie.

Dimensie één is gebaseerd op de participatieladder. De treden van de participatie ladder, uit paragraaf 1.2.1, zijn onderverdeeld in vier categorieën: “non-participatie”, “conflict”, “consultatieve of onschadelijke participatie” en “collaboratieve participatie”.

Categorie 1: non-participatie

In deze categorie is het doel van de participatie om mensen rustig te houden en ze het idee te geven dat ze worden gehoord, maar er wordt niet echt naar ze geluisterd. Beleidsmakers richten de “participatie” op een manier in zodat zij controle hebben over de besluiten en hun eigen agenda kunnen doordrukken. Participatie wordt hier gebruikt als een manier om beslissingen die al zijn genomen te verantwoorden. Deze categorie staat op trede 1 van de ladder

Categorie 2: conflict

Deze categorie beslaat een vorm van participatie die als het ware nog onder de participatieladder staat. Wanneer er onvrede heerst over een besluit en de participanten voelen dat bestaande participatie middelen niet voldoen of dat er niet naar ze wordt geluisterd, kunnen zij overgaan in conflict. Dit kan gaan van demonstraties, lobbyen, boycotten en in extreme gevallen tot illegaal verzet. Deze categorie staat niet op de ladder en kan worden gezien als trede 0.

Categorie 3: consultatieve of onschadelijke participatie

Onder deze categorie valt de traditionele 2de generatie van participatie, uit paragraaf 1.2.2. Beleidsmakers roepen mensen bijeen om te communiceren en ze vragen te stellen om zo het uiteindelijke besluit beter te maken. Hierbij behouden de beleidsmakers de rol om het algemeen

belang te behartigen en om voor de rechten van minderheden op te komen. Deze categorie staat op trede 2 tot en met 4 van de ladder.

Categorie 4: collaboratieve participatie

In deze categorie laten de beleidsmakers het merendeel van de (eind)beslissingen over aan de participanten. In deze vorm van participatie staan vertrouwen en collaboratie centraal. Deze categorie staat op trede 5 en 6 van de ladder.

Deze dimensie wordt weergegeven als een staafdiagram met zeven stappen die overeen komen met de treden van de participatie ladder.

Dimensie 2 Wanneer, momenten en fases in participatie

In deze dimensie wordt gekeken naar de verschillende beleidsfases. De verschillende beleidsfases vormen de basis voor een sterdiagram, waarbij elke arm van het diagram gelijkstaat aan een fase.

Dimensie 3 Waar, niveau van institutionalisering

Deze dimensie kijkt naar het niveau van institutionalisering. Deze niveaus beginnen op het laagste niveau met eenmalige participatieprocessen, genaamd “sporadisch”. De niveaus omhooglopend volgt “episodisch”, “periodiek”, “doorlopend” en op het hoogste niveau “functioneel” of “organisch”. Functionele institutionalisering gaat over gevallen waarbij het participatieproces in juridische procedures is vastgelegd. Hierbij kunnen burgers een vorm van participatie initiëren die een serie aan bestuurlijke reacties teweegbrengt. Bij organische institutionalisering gaat het om de oprichting van participatie organen of instellingen die een permanent of semipermanent karakter hebben. Deze organen of instellingen hebben vaak een adviserende, toezichhoudende en/of beslissingsbevoegdheid voor de ontwikkeling en/of uitvoering van uitvoeringsbeleid op een bepaald geografisch of thematisch gebied. Zij vertegenwoordigen verschillende belanghebbenden zoals individuen, verenigingen, overheidsinstanties, etc. En zorgen dat burgers en burgergroepen in staat zijn betrokken te raken bij kwesties en projecten die de participatie instelling behandelt. Hoe hoger het institutionaliseringsniveau hoe kleiner de kans dat beleidsmakers de regels en resultaten van participatie negeren. In de participatie schema's komen de verschillende niveaus op de punten van het sterdiagram met verschillende symbolen.

Dimensie 4 Hoe, Transparantie en intensiteit van beraadslaging

Deze dimensie omvat twee elementen die belangrijk zijn voor participatie: transparantie en beraadslaging.

Transparantie is een voorwaarde voor participatie, alle deelnemers zouden volledige toegang moeten hebben tot alle informatie. Voor participatie hoger op de ladder, coproductie en meebeslissen, is een significant aandeel van transparantie nodig.

De intensiteit van beraadslaging geeft de mate van communicatieve interacties weer die als onderdeel van het participatieproces waardige beraadslaging mogelijk maken. Beraadslaging is een speciale vorm van redeneren en dialoog die zorgvuldig de kosten en gevolgen van verschillende opties meeweegt, en hierbij rekening houdt met de mening van betrokken partijen.

In participatie schema's worden de intensiteit en mate van transparantie en beraadslaging onderverdeelt in “hoog”, “gemiddeld”, “laag” en “niet-bestaand”

Dimensie 5 Wie, Getroffen en betrokken partijen

De laatste dimensie heeft betrekking op de getroffen en betrokken partijen, oftewel de stakeholders, de mensen, groepen, organisaties en instituten die worden getroffen of zijn betrokken door het participatieproces. Deze partijen kunnen worden opgedeeld in vijf soorten: “politiek”, “corporatief”, “civiele maatschappij”, “burgers” en “anderen”. Politieke actoren zijn overheidsinstanties, de overheid of wetgevende instanties. Corporatieve actoren zijn bedrijven, unies, massamedia, internationale organisaties, etc. Civiel maatschappelijke actoren zijn de Ngo’s en andere maatschappelijke organisaties. Burgers zijn actoren die participeren als een individu en die geen organisaties representeren. Als laatste zijn er de andere actoren waar bijzondere actoren onder kunnen worden geplaatst die niet in de andere categorieën vallen.

Per type actor moet worden gekeken hoe ze zijn geselecteerd voor het proces. Dit kan zijn doordat ze zich vrijwillig hebben aangedragen, ze zijn geselecteerd of geloot, aangewezen als expert of omdat ze een organisatie representeren.

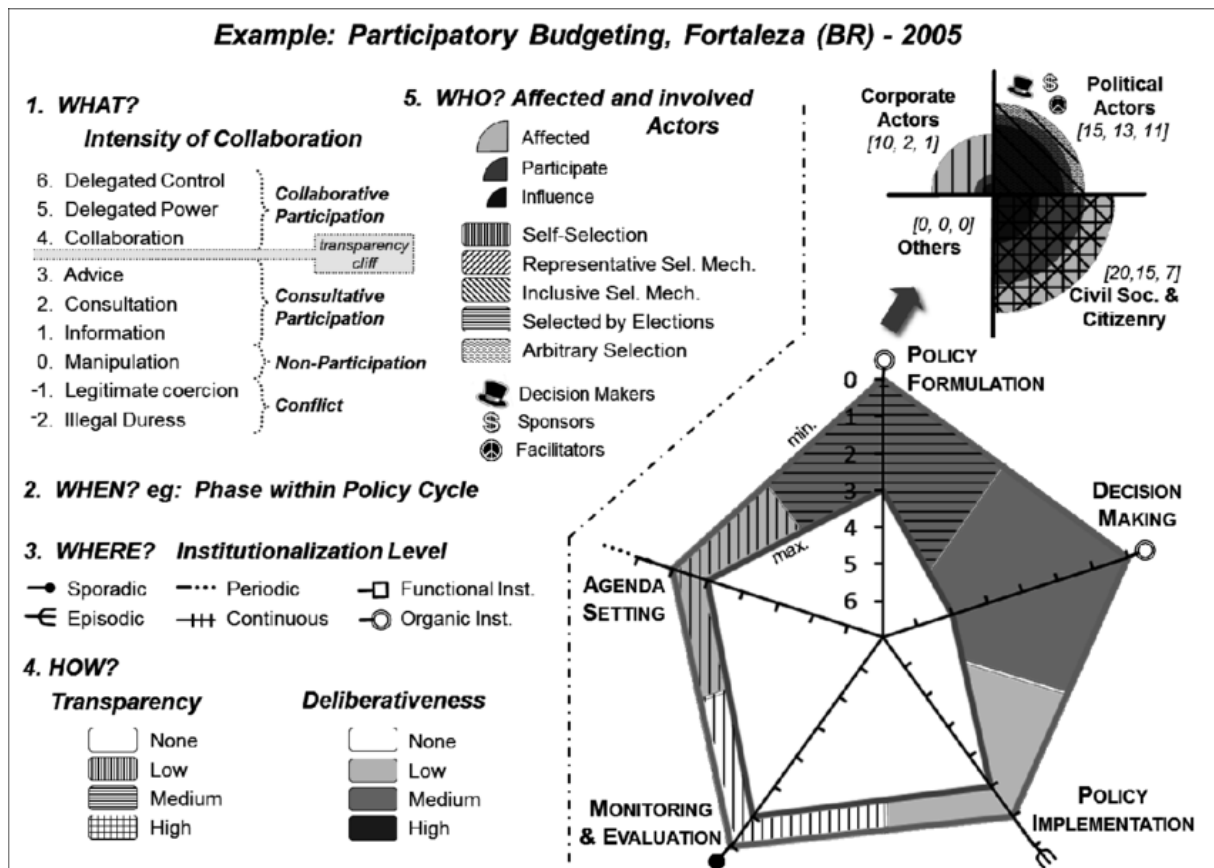
Per type actor die wordt getroffen of betrokken door het participatieproces moet de relevantie en de invloed worden geanalyseerd en een getal toegewezen op een schaal van 0 tot 1. Vervolgens kan per groep worden gekeken naar drie categorieën, om zo de inclusiviteit, de vertegenwoordiging en de machtsverhoudingen in het participatieproces in beeld te krijgen. De eerste categorie is het aantal actoren getroffen en of betrokken door het participatieproces. Dit wordt vermenigvuldigd met de relevantie. De tweede categorie is het aantal actoren dat participeert in het proces, ook weer vermenigvuldigd door de relevantie. De laatste categorie is het aantal actoren dat participeert in het proces, dit keer vermenigvuldigd door relevantie en invloed.

Als laatste kunnen nog speciale rollen per soort actoren worden aangewezen zoals besluitmaker, financier of facilitator.

Dit alles komt samen in een taartdiagram.

De vijf dimensies samen

Wanneer alle dimensies in beeld zijn gebracht ontstaat er een figuur waarin in één oogopslag de verschillende aspecten van de participatie methode/strategie/initiatief kunnen worden gezien. In figuur 1.1 is een voorbeeld van een uitgewerkte participatie schema gemaakt door Prieto-Martín.

Figuur 1.1 Voorbeeld van een participatie schema volgens Prieto-Martín (2014)

1.3 Knowledge gap

Er is dus veel bekend over participatiestrategieën in het algemeen en er zijn ook strategieën specifiek gericht op het natuurbeheer, maar over het gebruik en de toepassing van deze strategieën bij de Provinciale Landschappen is weinig bekend in de literatuur. Het is dus ook niet bekend hoe dit zorgt voor het creëren van draagvlak binnen deze sector.

1.4 Afbakening

In het onderzoek wordt gekozen om alleen naar 2de generatie participatie of hoger te kijken. De reden hiervoor is dat de 1ste generatie de manier is zoals het op veel plekken altijd al wordt gedaan. Denk hierbij aan vrijwilligersgroepen of inspraakavonden. Bij 1ste generatie participatie is er alleen ruimte voor reactie achteraf. Bij 2de generatie participatie gaat het ook om (mede)eigenaarschap. Hier liggen dus juist de kansen.

Voor dit onderzoek zal er alleen naar participatie in de uitvoerende fase worden gekeken. Dit is besloten met het oog op de beschikbare tijd. Om naar elke fase te kijken van de beleidscyclus zou teveel tijd in beslag nemen. Een tweede reden is dat deze fase ook de meeste weerstand lijkt op te roepen.

Voor de organisaties waar naar wordt gekeken gaat het om de drie grote organisaties die natuurterreinen bezitten of in beheer hebben binnen het Natuurnetwerk Nederland. Namelijk Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen. Van deze organisaties wordt alleen gekeken naar de Provinciale Landschappen die zowel een jaarverslag en beleidsplan beschikbaar hebben voor inzage. Er is gekozen voor Provinciale Landschappen omdat er vanuit de literatuur gebleken is dat Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten al bekend zijn met participatie.

1.5 Hoofdvraag

De centrale vraag van het onderzoek luidt als volgt: Waaruit bestaat participatie bij de Provinciale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus?

1.6 Deelvragen

Om tot een conclusie te komen van de hoofdvraag zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?
2. Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?
3. Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?
4. Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?

1.7 Hypothese

De verwachting is dat de meeste participatie in Nederland bij terrein beherende organisaties in de vorm van vrijwilligersgroepen en informatiebijeenkomsten is. Dus op de onderste traptreden van de participatie ladder waarbij de participanten weinig tot geen invloed hebben op het beleid.

1.8 Doelstelling

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek zal zijn om een overzicht te geven van de manier waarop de Provinciale Landschappen participatie toepassen in de uitvoering. Op basis van het overzicht wordt duidelijk waar er ruimte is om de participatie te verbeteren.

Door het beter inzetten van burgers die in of nabij het natuurgebied wonen of hier (recreatief) gebruik van maken, kan lokale kennis en expertise worden ingezet, waardoor organisaties beter hun doelen halen. Doordat deze burgers nauwer worden betrokken zullen ze mede-eigenaar worden van het probleem en de oplossing, waardoor er minder weerstand ontstaat bij bijvoorbeeld het kappen van een bos om ruimte te maken voor heide.

1.9 Leeswijzer

Het onderzoeksrapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 is beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd. In hoofdstuk 3 worden per deelvraag de resultaten van het onderzoek besproken. In hoofdstuk 4 wordt per deelvraag een korte samenvatting van de belangrijkste resultaten gegeven. Gevolgd door een kritische reflectie op het onderzoek en de relatie met de theorie. In hoofdstuk 5 worden tenslotte conclusies getrokken, de deelvragen en de hoofdvraag beantwoord en aanbevelingen gegeven.

Hoofdstuk 2 Aanpak/Materiaal en Methode

In dit hoofdstuk is beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd. Per deelvraag zijn een aantal onderdelen behandeld. Er is gekeken welke gegevens, informatie en data zijn verzameld. Ook is beschreven hoe deze data is verzameld, oftewel met welke methode. Vervolgens is besproken hoe de data is geanalyseerd.

2.1 Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?

In de afbakening is aangegeven dat het onderzoek is uitgevoerd bij de Provinciale Landschappen. Als eerste is daarom via Google gezocht naar de websites van de Provinciale Landschappen. Gebruikte zoekterm was “Provinciale Landschappen”. Ook is gebruik gemaakt van de gevonden websites om door te zoeken. De zogenaamde sneeuwbalmethode.

Vervolgens is op de websites van de Provinciale Landschappen gezocht naar beleidsdocumenten met betrekking tot het beheer en het meest recente jaarverslag. Afhankelijk van de betreffende website kon dit via het menu of via de interne zoekfunctie.

2.2 Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

Om de documenten te analyseren zijn delen van de tekst, zinnen of alinea's, gecategoriseerd met een codeersysteem. De categorieën zijn gebaseerd op de participatie schema's van Martin. Eerst is er gezocht naar stukken tekst die iets zeggen over de verschillende dimensies.

Zoals uitgelegd in paragraaf 1.2.5 zijn de vijf dimensies van participatie volgens Prieto-Martin (2014): “Wat, de intensiteit van collaboratie”; “Wanneer, momenten en fases in participatie”; “Waar, niveau van institutionalisering”; “Hoe, transparantie en intensiteit van deliberatie”; en “Wie, getroffen en betrokken partijen”.

De gevonden teksten zijn in een Excel-bestand overzichtelijk en per categorie verzameld voor analyse. Een voorbeeld van het gebruikte Excel-bestand is terug te vinden in bijlage 2.

2.3 Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

In de volgende stap zijn de categorieën onderverdeeld in subcategorieën, gebaseerd op de elementen van een dimensie. De subcategorieën zijn nader uitgelegd in paragraaf 1.2.5. Wanneer een dimensie meerdere elementen had, werden deze onderverdeeld in meerdere subcategorieën. Zo kon bijvoorbeeld als eerste worden geïdentificeerd dat een tekst over de dimensie “Wat” ging. Vervolgens kon worden gekeken onder welke subcategorie het viel, wat zou kunnen betekenen dat het op de vierde trede, adviseren, van de participatie ladder stond.

Voor een aantal (sub)categorieën is de waarde door Martin opengelaten voor interpretatie. Voor de betreffende (sub)categorieën is toegelicht op welke manier de waarde is bepaald. Het betreft hier de categorieën hoe en wie.

Hoe:

Martin (2014) deelt de transparantie en beraadslaging in op hoog, gemiddeld, laag of niet bestaande. De interpretatie hiervan laat hij open voor de onderzoeker. In dit onderzoek zijn de definities gehanteerd uit tabel 2.1.

Tabel 2.1 De definities van hoge, gemiddelde, lage of niet bestaande transparantie en beraadslaging.

Subcategorie 1	Subcategorie 2	Definitie
Transparantie	Hoog	Alle informatie is beschikbaar, ook voor derden.
	Gemiddeld	Alle informatie is beschikbaar voor alle participanten.
	Laag	Alleen hoogst noodzakelijke informatie is beschikbaar voor participanten.
	Niet bestaand	Informatie is niet beschikbaar voor participanten.
Beraadslaging	Hoog	Communicatie vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid.
	Gemiddeld	Communicatie is tweerichtingsverkeer.
	Laag	Communicatie is voornamelijk eenrichtingsverkeer.
	Niet bestaand	Er wordt alleen het hoogst noodzakelijke gecommuniceerd.

Wie:

Martin gaf aan elke actor een waarde tussen 0 en 1 voor de mate van invloed en relevantie. De interpretatie van hoe de waarde tot stand komt liet hij open voor de onderzoeker.

Voorbeelden van interpretatie:

- Voor de mate van invloed scoort een actor met een veto hoog en een actor die alleen wordt geïnformeerd laag.
- Voor de mate van relevantie scoort een actor die in het gebied woont hoog en een actor die sporadisch naar het gebied gaat laag.

In de jaarverslagen en de meerjarenbeleidsplannen was echter geen informatie terug te vinden om deze analyse uit te voeren. De relevantie en de invloed zijn dus niet bepaald.

Alle dimensies, categorieën en subcategorieën zijn opgenomen in het Excel-bestand in bijlage 2. De in de vorige stap gekopieerde teksten zijn bij de juiste subcategorie geplaatst voor verdere analyse.

2.4 Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?

Op basis van bevindingen uit de analyse in het Excel-bestand zijn voor elk Provinciaal Landschap de gegevens in een Participatie Schema gezet, zoals is uitgelegd in paragraaf 1.2.5. Zo ontstond een visuele representatie van de belangrijke kenmerken van de participatie strategieën. In de participatie schema's zijn in de tweede dimensie alle fases van de beleidscyclus bekeken. Elke fase in de cyclus vormt hierbij een arm die uiteindelijk een sterdiagram wordt. Omdat er in dit onderzoek alleen naar de uitvoerende fase is gekeken, krimpt deze dimensie en is het uiteindelijke figuur geen sterdiagram maar een matrix geworden.

Hoofdstuk 3 Resultaten

Voor het verzamelen van de data is er gedoken in de beleidsdocumenten en jaarverslagen van de twaalf Provinciale Landschappen. Tijdens het lezen is er op gelet of zinnen en paragrafen iets te zeggen hadden over participatie. Deze zinnen en paragrafen zijn onderverdeeld in de verschillende categorieën die met participatie te maken hebben. Bijzonder was dat alle jaar- en beleidsverslagen schriftelijk waren. Behalve het jaarverslag van It Fryske Gea, deze was in de vorm van een video in het Fries. In dit hoofdstuk worden per deelvraag de gevonden resultaten weergegeven. Een volledig overzicht van de resultaten staat in bijlage 3 documentenonderzoek.

3.1 Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?

Voor alle twaalf de Provinciale Landschappen was een jaarverslag beschikbaar. Voor het merendeel ging dit om het jaarverslag van 2021. Bij Utrechts Landschap en It Fryske Gea was het jaarverslag van 2022. Bij Limburgs Landschap was het jaarverslag van 2020.

Van negen van de twaalf landschappen was een meerjarenbeleidsplan beschikbaar. Deze plannen waren voor tussen de vier en de zes jaar. Het Geldersch Landschap & Kasteelen had in plaats van een meerjarenbeleidsplan een meerjarenvisie van tien jaar beschikbaar. Het Landschap Overijssel had een jaarplan beschikbaar. Het Groninger Landschap had geen openbaar algemeen meerjarenbeleidsplan beschikbaar. Wel had het Groninger Landschap beheerplannen beschikbaar van de verschillende gebieden in hun beheer.

3.2 Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

Uit het documentonderzoek is gebleken dat van alle Provinciale Landschappen de dimensies wat, hoe en wie in de documenten terug te vinden zijn.

De dimensie wanneer is niet bij alle Provinciale Landschappen terug te vinden. Hierbij is alleen gezocht naar de uitvoering. Het ging hierbij om het Flevolandschap, It Fryske Gea, het Groninger Landschap, het Limburgs Landschap, het Brabants Landschap en het Utrechts Landschap.

Verder kwam er bij het Flevolandschap, het Groninger Landschap en het Limburgs Landschap ook niks naar voren uit de documenten over de dimensie waar.

3.3 Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

In deze paragraaf wordt per dimensie besproken welke resultaten en bijzonderheden er zijn gevonden.

3.3.1 Wat

Als er gekeken wordt naar de elementen van de dimensie wat vallen de volgende zaken op. Alle Provinciale Landschappen betrekken de participanten. Het Landschap Noord-Holland en het Landschap Overijssel betrekken participanten op de hoogste trede van de participatieladder, het element meebeslissen. Zo heeft het Landschap Noord-Holland het programma Groen Kapitaal in de Buurt (Stichting Landschap Noord-Holland, 2022). In dit programma helpen ze in samenwerking met IVN en de Natuur en Milieufederatie Noord Holland groene bewonersinitiatieven. Wat dit kenmerkend maakt voor meebeslissen is dat het Landschap Noord-Holland de bewoners op weg helpt met kennis waarna ze het zelf kunnen doen. Het Landschap Overijssel doet iets vergelijkbaars met Streekeigen Landschapsbeheer (Stichting Landschap Overijssel, 2022). Ook hier worden initiatieven op weg geholpen met advies en mogelijke financiering.

Het element coproduceren komt voor bij It Fryske Gea, het Landschap Overijssel en het Utrechts Landschap. Bij een vorm van coproduceren heeft de participant autonomie binnen gestelde randvoorwaarden. Zo stelt It Fryske Gea (2023) de randvoorwaarde dat het om natuur inclusieve landbouw gaat, zoals het initiatief Land van Ons.

Het Limburgs Landschap valt op doordat hier alleen het element adviseren terug te vinden is. Bij het Limburgs Landschap besteden ze bijzondere aandacht voor de landbouw sector (Stichting Het Limburgs Landschap, 2021). In overlegsituaties is de insteek een constructieve opstelling opkomend voor het eigen belang met oog voor dat van anderen.

Bij de helft van de landschappen is zowel het element informeren als het element raadplegen terug te vinden. Bij vijf andere landschappen met uitzondering van het Limburgs Landschap wordt of het element informeren of het element raadplegen teruggevonden. Deze twee elementen komen het vaakst voor. Hierbij gaat het vaak om vrijwilligerswerk en de communicatie met de omgeving.

3.3.2 Waar

In de dimensie waar is het Landschap Overijssel de enige die zowel de elementen functioneel en organisch heeft. Het Landschap Overijssel heeft in de belevingsvisie van 2021 de ambitie opgenomen dat ze mensen graag een handelingsperspectief willen geven om zelf aan de slag te gaan met natuur en landschap (Stichting Landschap Overijssel, 2022).

Zowel het Landschap Noord-Holland, het Landschap Overijssel en het Zuid-Hollands Landschap hebben het element organisch. Dit typeert zich doordat alle drie de landschappen een orgaan hebben voor de coördinatie van participatie. Zo heeft het Landschap Noord-Holland strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan (Stichting Landschap Noord-Holland, 2022).

It Fryske Gea en het Geldersch Landschap & Kasteelen hebben alleen het element Episodisch. Als er bij It Fryske Gea een specifiek project speelt, gaan ze met leden uit de buurt in gesprek (It Fryske Gea, 2023). Hierbij proberen ze zoveel mogelijk de kracht in te zetten van mensen die zich met hart (plompeblêdsje) en ziel verbonden voelen met de natuur in hun beheer. Als het Geldersch Landschap & Kasteelen een landgoed opnieuw gaat inrichten worden er gesprekken bij mensen aan de keukentafel gevoerd (Geldersch Landschap & Kasteelen, 2016).

3.3.3 Hoe

In de dimensie hoe is bij elk Provinciaal Landschap het element lage transparantie terug te vinden, behalve bij het Landschap Noord-Holland. De meeste landschappen communiceren vooral met eenrichtingsverkeer via social media, nieuwsbrieven en informatie borden.

Het Landschap Noord-Holland en het Brabants Landschap scoren gemiddeld op het element transparantie. Zo streeft het Landschap Noord-Holland naar een open dialoog met belanghebbenden (Stichting Landschap Noord-Holland, 2022). Net zoals het Brabants Landschap dat zichzelf afvraagt: *“Wat vraagt dat van hen, wat vraagt dat van ons, hoe kunnen we samen deze beweging maken?”* (Stichting Noordbrabants Landschap, 2022)

Op het element beraadslaging komen alle Provinciale Landschappen uit op een lage of gemiddelde beraadslaging. Alleen het Landschap Noord-Holland scoort hoog op dit element. Het Landschap Noord-Holland zorgen voor overleg op basis van gelijkwaardigheid door groene bewonersinitiatieven te verbinden via een kennisnetwerk (Stichting Landschap Noord-Holland, 2022).

3.3.4 Wie

In de dimensie wie komt er uit het documentonderzoek dat het Drentse Landschap, het Geldersch Landschap & Kasteelen, het Brabants Landschap, het Utrechts Landschap en het Zeeuwse Landschap het element politiek niet naar voren komt. Bij het Limburgs Landschap en het Landschap Overijssel wordt de politiek op basis van selectie betrokken. Zo wordt bij het Limburgs Landschap extra ingezet op stakeholdersoverleg vanwege de invoering van de Omgevingswet (Stichting het Limburgs Landschap, 2020).

Binnen het element corporatief wordt voornamelijk over agrariërs gesproken. Alleen het Geldersch Landschap & Kasteelen benoemd dit element niet. Over het algemeen gaat het over stakeholders op vrijwillige basis of die worden geselecteerd. Bij It Fryske Gea en het Zeeuwse Landschap gaat het ook om de subcategorie representatief. Zo gaat het bij It Fryske Gea om agrarische collectieven die een belang hebben bij weidevogelreservaten (It Fryske Gea, 2023). Het Zeeuwse Landschap heeft te maken met agrariërs en projectafhankelijke partijen binnen de toengebieden benadering (Stichting Het Zeeuwse Landschap, 2022).

Als er naar het element civiele maatschappij wordt gekeken worden vaak andere natuurorganisaties benoemd als stakeholders door de Provinciale Landschappen. Het gaat hier altijd om vrijwillige stakeholders. Zo zijn de andere stakeholders in de civiele maatschappij bij de strandcommunities van het Landschap Noord-Holland de IVN en de milieufederatie Noord-Holland (Stichting Landschap Noord-Holland, 2022). Het Landschap Overijssel is de groene partner voor onder andere maatschappelijke organisaties (Stichting Landschap Overijssel, 2021). Het Geldersch Landschap & Kasteelen, het Limburgs Landschap, het Brabants Landschap, het Utrechts Landschap en het Zeeuwse Landschap benoemen dit element niet.

Elk Provinciaal Landschap heeft het element burgers. Hierbij gaat het altijd om stakeholders op vrijwillige basis. Deze groep zijn voor het allergrootste deel de vrijwilligers die zich inzetten voor de Provinciale Landschappen. Ook worden er vaak bewoners en bewoners groepen die rond de natuurgebieden wonen. Zo benoemt het Drentse Landschap (2021) dat ze hun werk niet kunnen doen zonder steun vanuit de Drentse samenleving en vrijwilligerswerk.

Bij alle vier de elementen had geen van de Provinciale Landschappen gelote stakeholders of stakeholders als aangewezen expert.

3.4 Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?

Met de resultaten van deelvraag twee en drie is het participatie schema opgesteld zoals te zien in tabel 3.1. In de participatie schema is per provinciaal landschap voor elke subcategorie aangegeven of hierover iets terug te vinden was in de documenten gevonden zoals gemeld in paragraaf 3.1. Wanneer een subcategorie aanwezig is wordt dit aangeduid met de kleur groen. Als er in de tekst niks naar voren kwam over een subcategorie wordt dit aangeduid met oranje.

Kijkend naar het participatie schema valt op dat de Provinciale Landschappen die hoger op de participatieladder scoren in de dimensie wat ook hoger scoren in de dimensies waar, hoe en de wie. Dit is te zien bij het Landschap Overijssel en het Landschap Noord-Holland.

Het Zuid-Hollandse landschap en het Brabants Landschap scoren net als de eerder genoemde landschappen ook hoog op de dimensie waar zonder hoog te scoren op de dimensie wat. Deze hoge score in de vorm van organisch komt doordat deze landschappen een orgaan hebben voor het coördineren van vrijwilligerswerk. Zo heeft het Brabants Landschap “Brabantbrede” coördinatorenbijeenkomsten (Stichting Noordbrabants Landschap, 2022). Bij het Zuid-Hollands

Landschap hebben ze de afdeling De Groene Motor die alle vrijwilligers in Zuid-Holland faciliteert (Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, 2018).

Verder valt het op dat de landschappen die aan informeren en/of raadplegen doen ook laag scoren op transparantie en beraadslaging. Uit de onderzochte documenten blijkt dat het hierbij meestal gaat om de communicatie met vrijwilligers en omwonenden.

Tabel 3.1 Participatie schema's. In het participatie schema is per provinciaal landschap voor elke subcategorie aangegeven of deze in de onderzochte documenten is terug gevonden. Wanneer een subcategorie aangetroffen is wordt dit aangegeven met een groen vakje. Als de subcategorie niet is aangetroffen wordt dit aangegeven met een oranje vakje.

			Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-holland
Wat?	Meebeslissen													
	Coproduceren													
	Adviseren													
	Raadplegen													
	Informeren													
	Niet betrokken													
Wanneer?	Uitvoering													
Waar?	Organisch													
	Functioneel													
	Doorlopend													
	Periodiek													
	Episodisch													
	Sporadisch													
Hoe?	Transparantie:	Hoog												
		Gemiddeld												
		Laag												
		Niet bestaand												
	Beraadslaging:	Hoog												
		Gemiddeld												
		Laag												
		Niet bestaand												
Wie?	Politiek:	Representatief												
		Expert												
		Geloot												
		Geselecteerd												
		Vrijwillig												
	Corporatief:	Representatief												
		Expert												
		Geloot												
		Geselecteerd												
		Vrijwillig												
	Civiele maatschappij:	Representatief												
		Expert												
		Geloot												
		Geselecteerd												
		Vrijwillig												
	Burgers:	Representatief												
		Expert												
		Geloot												
		Geselecteerd												
		Vrijwillig												

Hoofdstuk 4 Discussie

Het doel van dit onderzoek was om een overzicht te geven van de manier waarop de Provinciale Landschappen participatie toepassen in de uitvoering van het beleid. Door het beter inzetten van burgers, kan lokale kennis en expertise worden ingezet, waardoor Provinciale Landschappen beter hun doelen halen.

Per deelvraag zal een korte samenvatting van de belangrijkste resultaten worden gegeven. Gevolgd door een kritische reflectie op het onderzoek. Er wordt gekeken naar het proces, de methode en de resultaten worden vergeleken met gevonden literatuur.

4.1 Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?

Voor elk van de Provinciale Landschappen is een jaarverslag gevonden. Niet van elk Provinciaal Landschap was een meerjarenbeleidsplan beschikbaar. Op de websites van deze Landschappen werden wel soortgelijke documenten aangetroffen. Het Gelders Landschap & Kasteelen had in plaats van een meerjarenbeleidsplan een meerjarenvisie. Het Landschap Overijssel had een jaarplan. Het Groninger Landschap had beheerplannen.

Voor het doel van dit onderzoek stonden er in deze documenten vergelijkbare informatie als in de meerjarenbeleidsplannen. Met de beschikbare gevonden documenten was genoeg informatie beschikbaar om iets te kunnen zeggen over de mate van participatie.

4.2 Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

De vijf dimensies van participatie volgens Prieto-Martin zijn: "Wat, de intensiteit van collaboratie"; "Wanneer, momenten en fases in participatie"; "Waar, niveau van institutionalisering"; "Hoe, transparantie en intensiteit van deliberatie"; en "Wie, getroffen en betrokken partijen".

Bij alle Provinciale Landschappen zijn de dimensies wat, hoe en wie terug gevonden in de documenten. De dimensies wanneer en waar ontbraken bij een aantal Provinciale Landschappen.

Het ontbreken van een dimensie betekent niet dat het Provinciale Landschap zich hier niet mee bezig houdt, maar dat het in ieder geval niet specifiek wordt benoemt. Om te achterhalen of een Provinciale Landschap hier wel wat aan doet zou een gefocust interview kunnen worden afgenomen met een vertegenwoordiger van de Provinciale Landschappen. Het plannen, voorbereiden, afnemen en verwerken van een interview kost veel tijd. Bij dit onderzoek was er onvoldoende tijd om deze stap uit te voeren.

4.3 Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

Binnen de dimensie "wat" valt op dat alle Provinciale Landschappen aan een vorm van participatie doen. Het Landschap Overijssel en Landschap Noord-Holland scoren als enige twee op de hoogste trede van de participatieladder.

Zoals verwacht doen de Provinciale Landschappen vooral aan 1^e generatie participatie. Op de participatieladder gaat het dan om informeren en raadplegen. Hierbij hebben burgers de mogelijkheid om achteraf hun mening te geven over een besluit, maar wordt het besluit door de Provinciale Landschappen zelf genomen. Hierbij gaat het in dit geval vaak om vrijwilligerswerk en de communicatie met de omgeving. Binnen het vrijwilligerswerk bepaalt het Provinciale Landschap de doelen van het werk. Met communicatie naar de omgeving is er al een besluit genomen en wordt er alleen maar geïnformeerd, terwijl er geen ruimte meer voor inspraak is.

Tegen de verwachting in waren er twee Provinciale Landschappen die op de hoogste treden van de participatieladder, meebeslissen, stonden. Meebeslissen hoort bij 3de generatie participatie. Bij 3de generatie participatie nemen burgers zelf het initiatief en zijn ze zelf verantwoordelijk voor het beleid. Het Landschap Noord-Holland helpt met Groen Kapitaal in de Buurt de bewoners op weg met kennis waarna ze het zelf kunnen doen. Het Landschap Overijssel doet iets vergelijkbaars met Streekeigen Landschapsbeheer. Ook hier worden initiatieven op weg geholpen met advies en mogelijke financiering.

Binnen de dimensie “waar” viel op dat alleen het Landschap Overijssel zowel het element functioneel en het element organisch heeft. Verder hadden het Landschap Noord-Holland, het Landschap Overijssel en het Zuid-Hollands Landschap het element organisch vanwege het bestaan van een participatieorgaan.

Slechts een beperkt aantal Provinciale Landschappen scoort op het niveau van institutionalisering op het hoogste niveau “functioneel” en/of “organisch”. Hoe hoger het institutionaliseringsniveau hoe kleiner de kans dat beleidsmakers de regels en resultaten van participatie negeren. Het Zuid-Hollands Landschap heeft bijvoorbeeld De Groene Motor waarbij de basis het actief reageren is op het burgerinitiatief en de doelgroep bewoners die iets voor zijn/haar omgeving en de natuur wil betekenen.

De dimensie “hoe” omvat twee elementen die belangrijk zijn voor participatie: transparantie en beraadslaging. Transparantie is een voorwaarde voor participatie. Het viel op dat met uitzondering van het Landschap Noord-Holland het element lage transparantie overal voor komt. Geen één van de Provinciale Landschappen scoort hoog op transparantie. Dit komt omdat de Provinciale Landschappen vooral bezig zijn met het communiceren van hun eigen boodschap.

De intensiteit van beraadslaging geeft de mate van communicatieve interacties weer die als onderdeel van het participatieproces waardige beraadslaging mogelijk maken. Op het element beraadslaging komen alle Provinciale Landschappen uit op een lage of gemiddelde beraadslaging. Alleen het Landschap Noord-Holland scoort hoog op dit element. Dit komt omdat men hier participatieve buurtprocessen verbind via een kennisnetwerk.

De laatste dimensie heeft betrekking op de getroffen en betrokken partijen, oftewel de stakeholders, de mensen, groepen, organisaties en instituten die worden getroffen of zijn betrokken door het participatieproces, die actoren genoemd worden. Per type actor die wordt getroffen of betrokken door het participatieproces moest de relevantie en de invloed worden geanalyseerd. In de jaarverslagen en de meerjarenbeleidsplannen was echter geen informatie terug te vinden om deze analyse uit te voeren. De relevantie en de invloed zijn dus niet bepaald. Dit heeft beperkt invloed op het onderzoek gehad omdat hierdoor de volledigheid van het overzicht minder compleet is. Ook word er niet altijd expliciet genoemd in de documenten op welke manier de stakeholder is geselecteerd. In deze gevallen is de aanname gedaan dat het op vrijwillige basis is.

Politieke actoren zijn overheidsinstanties, de overheid of wetgevende instanties. Binnen deze dimensie viel op dat niet alle Provinciale Landschappen de politiek als stakeholder benoemen. Ook is het Limburgs Landschap de enigste die een relatie legt met de Omgevingswet. Verwacht was dat alle Provinciale Landschappen politieke actoren als stakeholder zouden benoemen omdat de Provinciale Landschappen uiteindelijk het natuurbeleid van de overheid moet uitvoeren. Mogelijk is dit ook de reden dat de overheid niet altijd als stakeholder wordt benoemd. Het ligt teveel voor de hand.

Corporatieve actoren zijn bedrijven, unies, massamedia, internationale organisaties, et cetera. Bij het element corporatief wordt vooral over agrariërs gesproken. Verrassend genoeg worden juist bij het

Geldersch Landschap & Kasteelen geen corporatieve stakeholders, zoals agrariërs, benoemd. Terwijl Gelderland één van de provincies is met de meeste agrariërs. De agrariërs zijn een belangrijke samenwerkingspartner, omdat de Provinciale Landschappen land verpachten aan agrariërs. Ook liggen agrarische bedrijven vaak langs de randen van natuurgebieden.

Civiel maatschappelijke actoren zijn de NGO's en andere maatschappelijke organisaties. In het element civiele maatschappij gaat het voornamelijk over andere natuurorganisaties op vrijwillige basis. Bij vijf van de Provinciale Landschappen kwam deze actor niet voor in de jaarverslagen en meerjarenbeleidsplannen. Dit is verrassend omdat de andere natuurorganisaties dezelfde doelen nastreven. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat ze elkaar als concurrenten beschouwen als het gaat om bijvoorbeeld de inzet van vrijwilligers of het krijgen van subsidies. Een andere mogelijke verklaring is de fragmentatie van de Nederlandse natuur, waardoor iedereen vooral de focus heeft op zijn/haar eigen natuurgebied.

Burgers zijn actoren die participeren als een individu en die geen organisaties representeren. Het element burgers komt zoals verwacht bij alle Provinciale Landschappen voor, altijd op vrijwillige basis. Hierbij gaat het vooral over vrijwilligers. Dit was te verwachten omdat zonder de inzet van vrijwilligers de Provinciale Landschappen geen bestaansrecht hebben.

Bij alle vier de elementen had geen van de Provinciale Landschappen gelote stakeholders of stakeholders als aangewezen expert. Volgens de theorie is het belangrijk om stakeholder te hebben die op verschillende manieren worden betrokken. Zo wordt er niet alleen input van de stakeholders gekregen die altijd van zich laten horen. Vooral selecte op basis van loten help om te garanderen dat je ook onder gerepresenteerde stakeholders betreft.

4.4 Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?

Wanneer een Provinciaal Landschap hoog op de op de participatieladder scoort, wordt er ook hoger gescoord op de andere dimensies. Verder scoren het Zuid-Hollands Landschap en het Brabants Landschap hoog in de dimensie waar zonder hoog te scoren binnen de dimensie "wat".

Het valt op dat er laag wordt gescoord op transparantie en beraadslaging. Dit komt doordat er bij binnen de dimensie wat ook laag op de participatieladder wordt gescoord. Volgens de theorie van Prieto-Martin is voor participatie hoger op de ladder, coproductie en meebeslissen, een significant aandeel van transparantie nodig. Bij de Provinciale Landschappen was dit verband echter niet aanwezig. Wat wel in lijn is met de theorie is dat er een verband is tussen participatie op de onderste treden van de participatieladder en een lage mate van transparantie en beraadslaging.

Als laatste valt op dat de Provinciale Landshappen die op de hoogste trede van de participatieladder scoren ook hoog scoren op het niveau van institutionalisering, namelijk functioneel en/of organisch. Functionele institutionalisering gaat over gevallen waarbij het participatieproces in juridische procedures is vastgelegd. Hierbij kunnen burgers een vorm van participatie initiëren die een serie aan bestuurlijke reacties teweegbrengt. Bij organische institutionalisering gaat het om de oprichting van participatie organen of instellingen die een permanent of semipermanent karakter hebben. Dit niveau van institutionalisering is nodig om het participatieproces goed te kunnen faciliteren. Dit is dus in lijn met de theorie.

Hoofdstuk 5 Conclusie & Aanbevelingen

Het doel van dit onderzoek was om een overzicht te geven van de manier waarop de Provinciale Landschappen participatie toepassen in de uitvoering. Dit is relevant, omdat wanneer burgers nauwer worden betrokken ze mede-eigenaar zullen worden van het probleem en de oplossing, waardoor er minder weerstand ontstaat. Het onderzoek is gedaan door van alle Provinciale Landschappen de meest recente jaarverslagen en beleidsdocumenten te analyseren. Voor de analyse is gebruik gemaakt van de Participatie Schema's van Prieto-Martin. De analyse is uitgevoerd met een Excel-bestand. De uitkomsten zijn weergegeven in een matrix waarin in één overzicht is weergegeven welke elementen van participatie zijn terug gevonden bij de Provinciale Landschappen.

De centrale vraag van het onderzoek luidt als volgt: Waaruit bestaat participatie bij de Provinciale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus? Om tot een conclusie te komen van de hoofdvraag zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?
2. Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?
3. Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?
4. Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?

5.1 Deelvraag 1: Welke beleidsdocumenten en jaarverslagen van Provinciale Landschappen zijn openbaar beschikbaar?

Voor elk van de Provinciale Landschappen is een openbaar beschikbaar jaarverslag gevonden. Niet van elk Provinciaal Landschap was een meerjarenbeleidsplan beschikbaar. Op de websites van deze Landschappen werden wel soortgelijke documenten aangetroffen.

5.2 Deelvraag 2: Welke dimensies van Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

De vijf dimensies van participatie volgens Prieto-Martin zijn: "Wat, de intensiteit van collaboratie"; "Wanneer, momenten en fases in participatie"; "Waar, niveau van institutionalisering"; "Hoe, transparantie en intensiteit van deliberatie"; en "Wie, getroffen en betrokken partijen". Uit het onderzoek is gebleken dat bij alle Provinciale Landschappen de dimensies wat, hoe en wie terug zijn gevonden in de documenten. De dimensies wanneer en waar ontbraken bij een aantal Provinciale Landschappen. Het ontbreken van een dimensie betekent niet dat het Provinciale Landschap zich hier niet mee bezig houdt, maar dat het in ieder geval niet specifiek wordt benoemd.

5.3 Deelvraag 3: Welke elementen van de dimensies van de Participatie Schema's zijn terug te vinden in de documenten?

Uit het onderzoek bleek dat alle elementen terug zijn te vinden in de documenten. Maar niet elk element komt voor bij elk Provinciaal Landschap. Zo volgt uit de analyse dat binnen de dimensie wat alle Provinciale Landschappen aan 1ste generatie participatie doen. It Fryske Gea, het Landschap Overijssel en het Utrechts Landschap doen aan 2de generatie participatie. Landschap Overijssel en het Landschap Noord-Holland doen aan 3de generatie participatie.

Door het bestaan van een participatieorgaan zijn er binnen de dimensie waar drie landshappen met het element organisch. Het gaat om het Landschap Noord-Brabant, het Landschap Noord-Holland en

Het Landschap Overijssel. Andere landschappen hebben geen vaste vormen van participatie maar werken met projecten of zijn reactief.

Binnen de dimensie “hoe” zijn er twee elementen, transparantie en beraadslaging, die allebei de subcategorieën niet bestaand, laag, gemiddeld en hoog hebben. Met uitzondering van het Landschap Noord-Holland komt het element lage transparantie overal voor. Omdat de Provinciale Landschappen vooral communiceren waarvan ze zelf denken dat het belangrijk of relevant is, komt hoge transparantie nergens voor.

Het Landschap Noord-Holland is de enige met hoge beraadslaging, de andere Provinciale Landschappen hebben gemiddeld en of laag. Noord-Holland is hier de uitzondering door het meewerken binnen een groen kennisnetwerk.

De dimensie “wie” bestaat uit de elementen politiek, corporatief, civiele maatschappij en burgers. Alle vier de elementen zijn onder te verdelen in representatief, expert, geloot, geselecteerd en vrijwillig. Binnen de dimensie hebben niet alle Provinciale Landschappen de politiek als stakeholder benoemen. Ook is het Limburgs Landschap de enigste die een relatie legt met de Omgevingswet.

Binnen het element corporatief gaat het bijna altijd over agrariërs. De agrariërs zijn een belangrijke samenwerkingspartner, zowel als pachters en langs de randen van natuurgebieden. Het Geldersch Landschap & Kasteelen is de enigste waarbij geen corporatieve stakeholder worden benoemt in de documenten.

Het element civiele maatschappij wordt gekenmerkt door de samenwerking met andere natuurorganisaties. Wanneer deze stakeholder wordt genoemd gaat het altijd om betrekking op vrijwillige basis. Bij vijf van de Provinciale Landschappen kwam deze actor niet voor in de jaarverslagen en meerjarenbeleidsplannen.

Elk van de onderzochte Provinciale landschappen benoemt het element burgers. Het is altijd op vrijwillige basis en het gaat hier om vrijwilligers en omwonenden.

Binnen geen van de vier elementen kwam de subcategorie expert en geloot voor.

5.4 Deelvraag 4: Wat zijn de belangrijkste kenmerken van de onderzochte participatie strategieën van de Provinciale Landschappen?

Wanneer een Provinciaal Landschap hoog op de op de participatieladder scoort wordt er ook hoger gescoord op de andere dimensies.

Verder is de mate van transparantie en beraadslaging niet hoog. Dit komt doordat de Provinciale Landschappen vooral aan 1ste generatie participatie doen.

Wanneer er wel hoger op de participatieladder wordt gewerkt is de mate van institutionalisering ook hoger. In deze gevallen is er een orgaan binnen de organisatie die participatie faciliteert of wordt er aan participatie gedaan op een project matige manier. In andere gevallen wordt er vooral gereageerd op signalen in plaats van dat hier proactief op geanticipeerd wordt.

5.5 Hoofdvraag: Waaruit bestaat participatie bij de Provinciale Landschappen om burgers interactief mee te laten werken in de uitvoerende fase van de beleidscyclus?

Participatie bestaat vooral uit 1ste generatie participatie met de traditionele vorm van vrijwilligerswerk en het informeren van betrokkenen over het beleid. In de participatie hebben de Provinciale Landschappen vaak het initiatief en is er weinig ruimte voor inbreng van de participant. In het geval dat er hoger op de participatieladder wordt gewerkt gaat dit samen met het bestaan van

een orgaan binnen de organisatie die verantwoordelijk is voor het faciliteren van participatie. Of er wordt voor de participatie projectmatig gewerkt. Bij het merendeel van de Provinciale Landschappen wordt vooral reactief ingegaan op signalen van de samenleving in plaats van dat hier op wordt geanticipeerd. Verder zijn de meeste betrokken stakeholders op vrijwillige basis of geselecteerd door het Provinciale Landschap zelf. Hierdoor is er een risico dat de betrokken partijen niet representatief zijn voor alle stakeholders.

5.6 Aanbevelingen

Gebaseerd op de resultaten van het onderzoek is er veel winst te behalen door het serieus op nemen van participatie in het beleid. Hierdoor kan systematischer aan participatie worden gedaan en kan het breed worden ingezet. Het vrijwilligerswerk is een goede basis om op voort te bouwen. Verder zijn er veel kansen voor een participatieproces met agrariërs. Hier wordt al veel mee samengewerkt, maar dan vanuit de verhouding van pachter en verpachter. Binnen deze relatie kan een participatieproces worden opgesteld om te bepalen hoe de beleidsdoelen kunnen worden behaald en de agrariër winst kan blijven boeken.

Om het participatie proces goed te laten verlopen is een hoge mate van transparantie nodig. Dit kan worden gedaan door de achterliggende keuzes die zijn gemaakt voor het nemen van een besluit en de bijhorende informatie openbaar te maken. Niet alleen voor betrokkenen en stakeholders, maar ook voor derde partijen.

Om dit alles te behalen kunnen de Provinciale Landschappen veel van elkaar leren. Tussen de twaalf Provinciale Landschappen komt bijna elk element van participatie voor. Voorbeelden van goede participatie zijn de groene motor van het Zuid-Hollands Landschap; de “strandcommunities” en het groen kapitaal in de buurt van Landschap Noord-Holland en het streek eigen landschapsbeheer van Overijssel. Een vervolgonderzoek zou deze voorbeelden verder kunnen analyseren om “best practices” op te stellen waarmee de Provinciale Landschappen concreet aan het werk kunnen.

Het onderzoek zal worden verspreidt onder alle Provinciale Landschappen. Zo kunnen de Provinciale Landschappen kennisnemen van de inhoud van het onderzoek en de aanbevelingen overnemen. Als hierdoor vragen ontstaan bij de Provinciale Landschappen kunnen zij telefonisch contact opnemen met de onderzoeker of een vraag stellen via de e-mail.

Bronnen

- Arnstein, S. R. (1969). *A Ladder Of Citizen Participation*. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Assendorp, A. (1 mei 2019) *Oostvaardersplassen: ecologisch experiment of geografische misvatting?*. *Geografie*. Geraadpleegd op 05-06-2023 van <https://geografie.nl/artikel/oostvaardersplassen-ecologisch-experiment-of-geografische-misvatting>
- Breman, B. (2022). *Burgerparticipatie en burgerinitiatieven*. WUR. Geraadpleegd op 9 februari 2023, van <https://www.wur.nl/formsession-expired-27.htm>
- Buijs, A., Donders, J., & van Dam, R. (2017). *Ervaringen met burgerparticipatie bij Staatsbosbeheer: leren van twee casestudy's*. *Wageningen Environmental Research Rapport*. <https://doi.org/10.18174/412001>
- De Koning, S., Steins, N. A., Buijs, A., Smeding-Zuurendonk, I., Smits, M., & Mattijssen, T. (2021). *Kansen voor vergroten impact van burgerinitiatieven: Theory of Change & Tiny Forests*. *Tijdschrift Milieu: Vereniging van milieuprofessionals*, 2, 53–56.
- Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P. J., & van Tatenhove, J. (2006). *Burgers als beleidsadviseurs. Een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen*. Instituut Voor Publiek En Politiek.
- Geldersch Landschap & Kasteelen (2016). *Meerjarenvisie 2016-2025. Samen zorgen voor de toekomst van een mooi Gelderland*.
- Interorganizational Committee on Guidelines and Principles (1994). *Guidelines and principles for Social Impact Assessment*, 12(2), 107–152. <https://doi.org/10.1080/07349165.1994.9725857>
- It Fryske Gea (2023). *Jaarverslag 2022*. Geraadpleegd op 31-07-2023, van https://www.youtube.com/watch?v=jNH_frpgcy0
- It Fryske Gea (2023). *Meerjarenbeleidsplan 2023 t/m 2027*.
- Kardol, R. (2019). *Burgerparticipatie in de natuur: luisteren en doen*. *Natuur Bos Landschap*, 16(155), 14–15.
- Lenos, S., Sturm, P., & Vis, R. (2006). *Burgerparticipatie in gemeenteland. Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006-2010*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Meijer, J. A. A., & Stobbelaar, D. J. (2017). *Handreiking werken met communities*.
- Morra-Imas, L. G., & Rist, R. C. (2009). *The Road to Results: Designing and Conducting Effective Development Evaluations*. World Bank Publications.
- OAK consultants. (juni 2019). *Bosdialoog Almeerderhout: De toekomst van het stadsbos Almeerderhout volgens bewoners, ondernemers en gebruikers van het gebied*. Geraadpleegd op 04-02-2021 van <https://almere20.nl/wp-content/uploads/2020/10/Resultaat-Bosdialoog-Almeerderhout.pdf>
- Prieto Martín, P. (2014). *Participation Schemas: a tool to characterize collaborative participation* [Paper presentation]. Conference: PDD2014 - Participatory and Deliberative Democracy Conference, Newcastle. https://www.researchgate.net/publication/292977057_Participation_Schemas_a_tool_to_characterize_collaborative_participation
- ProDemos (z.d.). *Afwegingskader burgerparticipatie*. Geraadpleegd op 9 februari 2023, van <https://prodemos.nl/projecten/gemeenten/burgerparticipatie/afwegingskader-burgerparticipatie/>

- Sher, A. A., & Primack, R. B. (2019). *An Introduction to Conservation Biology* (2de editie). Oxford University Press.
- Stichting Het Drentse Landschap (2021). *Meerjarenbeleidsplan 2021-2025. Voor altijd. Voor iedereen.*
- Stichting het Limburgs Landschap (2020). *Meerjarenbeleidsplan 2021-2025. "Nao Boete".*
- Stichting Het Limburgs Landschap (2021). *Jaarverslag 2020.*
- Stichting Het Zeeuwse Landschap (2022). *Jaarverslag 2021.*
- Stichting Het Zuid-Hollands Landschap (2018). *Meerjarenbeleidsplan 2019-2023. Vanuit een groen hart in goede handen.*
- Stichting Landschap Noord-Holland (2022). *Jaarverslag en jaarrekening 2021.*
- Stichting Landschap Overijssel (2021). *Jaarplan 2022. Elke vierkante meter telt.*
- Stichting Landschap Overijssel (2022). *Jaarverslag 2021.*
- Stichting Noordbrabants Landschap (2022). *Jaarverslag 2021. Versterken van natuur & erfgoed met Brabants Landschap.*
- Stobbelaar, D. J., & Meijer, J. A. A. (2018). *Communities van Natuurmonumenten. Landschap*, 35, 217–225.
- van Dijk, A., Horlings, H., Meeuwissen, J., Graat, R., Kersten, H., Bouw, C., Everdijk, G., van Leeuwen, K. D., Blaas, L. R., Pelders, E., van Heukelum, M., Pleijster, E. J., Spaan, M., Brand, R., Buiting, R. (April 2020). *Het stadsbos van de toekomst: Toekomstperspectief Almeerderhout*. Geraadpleegd op 05-06-2023 van <https://oakconsultants.nl/wp-content/uploads/2020/07/OAA-20200512-toekomstperspectief-small.pdf>
- Van Rooijen, C. A. (2016). *De Omgevingswet: gericht op wat mag en niet op wat niet mag*. [Masterscriptie]. Universiteit Utrecht.
- Vanclay, F. (2003). *International Principles For Social Impact Assessment. Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1), 5–12. <https://doi.org/10.3152/147154603781766491>
- Vanclay, F., Esteves, A.M., Aucamp, I. & Franks, D. 2015 *Social Impact Assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects*. Fargo ND: International Association for Impact Assessment.
- Wiebinga, P. (2020). *Profiel van de Nederlandse overheid. Beleid, besluitvorming en organisatie*. Coutinho.

Bijlage 1 Participatie strategieën

Social impact assesment

Een internationaal gebruikte strategie is de social impact assesment (SIA). In de Guidelines and principles for social impact assessment Interorganizational Committee on Guidelines and Principles, 1994) wordt uitgelegd dat SIA is ontstaan als een complementaire methode op de environmental impact analyse (EIA). Waar bij EIA naar de impact op het milieu van een project wordt gekeken, wordt er bij SIA gekeken naar de sociale impact van een project. Een sociale impact is elke directe en indirecte consequentie die invloed heeft op mensen. Vanclay (2003) noemt als voorbeelden hiervan de manier van leven, cultuur, de omgeving en welzijn. Vanclay (2003) definieert SIA als het analyseren, monitoren en managen van de sociale consequenties van ontwikkeling.

Vanclay et al. (2015) licht toe dat een SIA bestaat uit vier fases. De vier fases zijn:

- fase één: het probleem begrijpen.
- fase twee: het voorspellen, analyseren en beoordelen van waarschijnlijke impact routes.
- fase drie: het creëren en implementeren van strategieën.
- fase vier: het ontwerpen en implementeren van monitoringsprogramma's.

Een belangrijks deel van SIA is het betrekken van lokale gemeenschappen bij het proces. Fase 1 is daarin een belangrijke stap waarbij wordt geïdentificeerd wie er allemaal worden geraakt door een maatregel (stakeholders) en hoe deze stakeholders bij het proces kunnen worden betrokken. Participatie is dus een essentieel onderdeel van SIA.

Theory of change

De Koning et al. (2021) noemen de theory of change (ToC) als een strategie die kan helpen de impact van groene burgerbewegingen te vergroten. Morra-Imas & Rist (2009) beschrijven de ToC als volgt. De ToC is een strategie die de relatie van aannames, input, output, activiteiten en uitkomsten in beeld brengt. Het is een methode die is bedoeld voor het ontwerpen en evalueren van initiatieven die sociale verandering teweeg brengen. Het geeft als het ware de bouwtekening van de bouwstenen die nodig zijn om lange termijn veranderingen teweeg te brengen. Een ToC geeft een overzicht van hoe een organisatie of initiatief verwacht resultaten te halen en identificeert de onderliggende aannames die hierbij worden gemaakt. In een TOC worden de volgende onderdelen weergegeven, zie tabel 1.3.

Tabel 1.3 De 6 onderdelen van de Theory of Change. Het probleem; Behoeftes en aanwinst van de gemeenschap; De gewenste resultaten, output, uitkomsten en effecten; invloedrijke factoren; strategieën en aannames.

5: Strategieën		6: Aannames
4: Invloedrijke factoren	1: Het probleem	3: De gewenste resultaten, output, uitkomsten en effecten
	2: Behoeftes en aanwinst van de gemeenschap	

Gebiedscommunities

Gebiedscommunities zijn ontstaan bij Natuurmonumenten. Een gebiedscommunity, vanaf nu naar verwezen als community, is een netwerk van mensen rondom een gebied. Deze mensen hebben een hart voor de natuur. Ze zijn betrokken bij het gebied en bij natuurmonumenten. Vanuit natuurmonumenten krijgen de communities ruimte voor eigen initiatief. (Stobbelaar & Meijer, 2018)

Een community wordt geleid door een coördinator of coördinatoren. Een boswachter van natuurmonumenten kan deze rol op zich nemen, een externe coördinator of een samenwerking tussen beide. Ook als deze geen coördinator is, heeft de boswachter altijd een plekje in de community. Verder bestaat de community uit betrokken en geïnteresseerde individuen en maatschappelijke partijen zoals agrarische-, natuur- en buurtverenigingen. (Stobbelaar & Meijer, 2018)

De oprichting van een community kan door zowel de boswachter als door de omgeving worden gedaan. Soms vloeit het ontstaan van een community voort uit een ander initiatief, zoals een vrijwilligersgroep die meer zelfstandigheid wil. (Meijer & Stobbelaar, 2017)

De mate van zelfsturing is een belangrijk kenmerk van communities. Op de participatie ladder staan ze op trede 5 en 6 als coproducent of medebeslisser. Communities nemen zelf besluiten en dragen de verantwoordelijkheid hiervoor. Oftewel, communities zijn niet van de natuur beherende organisatie maar de burgers zijn eigenaar van de community. (Meijer & Stobbelaar, 2017; Stobbelaar & Meijer, 2018)

Communities gaan uit van gelijkheid en de boswachter zit dan ook aan tafel als samenwerkingspartner en heeft voornamelijk een faciliterende rol. Denk hierbij aan faciliteiten zoals geld, tijd, materiaal en deskundigheid. (Meijer & Stobbelaar, 2017)

Bijlage 2 Excel-bestand voor document analyse

Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Tekst 1	Tekst 2	Et cetera
Bronnen					
Wat	6. Meebeslissen				
	5. Coproduceren				
	4. Adviseren				
	3. Raadplegen				
	2. Informeren				
	1. Participant wordt niet betrokken				
Wanneer	Uitvoering				
Waar	Sporadisch				
	Episodisch				
	Periodiek				
	Doorlopend				
	Functioneel				
	Organisch				
Hoe	Transparantie	Hoog			
		Gemiddeld			
		Laag			
		Niet bestaand			
	Beraadslaging	Hoog			
		Gemiddeld			
		Laag			
		Niet bestaand			
Wie	Politiek	Vrijwillig			
		Geselecteerd			
		Geloot			
		Aangewezen expert			
		Representatief voor organisatie			
	Corporatief	Vrijwillig			
		Geselecteerd			
		Geloot			
		Aangewezen expert			
		Representatief voor organisatie			
	Civiele maatschappij	Vrijwillig			
		Geselecteerd			
		Geloot			

Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Tekst 1	Tekst 2	Et cetera
		Aangewezen expert			
		Representatief voor organisatie			
	Burgers	Vrijwillig			
		Geselecteerd			
		Geloot			
		Aangewezen expert			
		Representatief voor organisatie			
	Anderen	Vrijwillig			
		Geselecteerd			
		Geloot			
		Aangewezen expert			
		Representatief voor organisatie			

Bijlage 3 Documentenonderzoek

1			Brabants Landschap	
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Meerjarenbeleidsplan 2022-2026
Bronnen			Stichting Noordbrabants Landschap (2022). <i>Jaarverslag 2021. Versterken van natuur & erfgoed met Brabants Landschap.</i>	Stichting Noordbrabants Landschap (2022). <i>Meerjarenbeleidsplan 2022-2026. Samen zorgen voor natuur, landschap & erfgoed in Brabant.</i>
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			pp. 19, We ondersteunen boeren, vrijwilligers en particulieren met advies over de mogelijkheden om zelf mee te werken aan natuur en landschapsbeheer. We geven inhoudelijk en praktisch advies met aandacht voor ecologie, landschap en cultuurhistorie.
	3. Raadplegen			pp. 14, Dit mag nooit ten koste gaan van het goede natuurbeheer in onze terreinen, maar moet daar juist een bijdrage aan leveren.
	2. Informeren		pp. 33, Onderling contact speelt een grote rol in het beschermingswerk. Daarom waren we blij dat we in oktober weer een Brabantbrede coördinatorenbijeenkomst konden organiseren om bij te praten en ervaringen uit te wisselen. pp. 40, Onderweg kwamen ze langs posten, waar boswachters, de projectleider en Royal Haskoning DHV een toelichting gaven op hun werk. Daarnaast lieten vrijwilligers van Brabants Landschap zien hoe het gaat met de natuur in het opgeschoonde Greveschutven. pp. 59, We willen deze middelen ook nadrukkelijker gaan inzetten om te communiceren over de impact van ons werk, vanuit de gedachte dat dat belangrijk is voor het draagvlak.	
	1. Participant wordt niet betrokken			

Wanneer		Uitvoering	
Waar	Sporadisch	pp. 33, Daarom waren we blij dat we in oktober weer een Brabantbrede coördinatorenbijeenkomst konden organiseren om bij te praten en ervaringen uit te wisselen.	
	Episodisch		
	Periodiek		
	Doorlopend		
	Functioneel		
	Organisch	pp. 33, Daarom waren we blij dat we in oktober weer een Brabantbrede coördinatorenbijeenkomst konden organiseren om bij te praten en ervaringen uit te wisselen.	
Hoe	Transparantie	Hoog	
		Gemiddeld	pp. 14, Wat vraagt dat van hen, wat vraagt dat van ons, hoe kunnen we samen deze beweging maken? Dit mag nooit ten koste gaan van het goede natuurbeheer in onze terreinen, maar moet daar juist een bijdrage aan leveren.

Laag	pp. 33, Onderling contact speelt een grote rol in het beschermingswerk. Daarom waren we blij dat we in oktober weer een Brabantbrede coördinatorenbijeenkomst konden organiseren om bij te praten en ervaringen uit te wisselen.		pp. 19, We geven inhoudelijk en praktisch advies metaandacht voor ecologie, landschap en cultuurhistorie.
	pp. 34, Daarom organiseerden we een demomiddag heggenbeheer voor grondeigenaren. Tijdens deze middag toonden we de verschillende methoden van handmatig en machinaal beheer.		
	pp. 40, In groepjes van 15 personen liepen de deelnemers een route van 2,6 kilometer. Onderweg kwamen ze langs posten, waar boswachters, de projectleider en Royal Haskoning DHV een toelichting gaven op hun werk. Daarnaast lieten vrijwilligers van Brabants Landschap zien hoe het gaat met de natuur in het opgeschoonde Greveschutven.		
Niet bestaand			
Beraadslaging	Hoog		
	Gemiddeld	pp. 33, Onderling contact speelt een grote rol in het beschermingswerk. Daarom waren we blij dat we in oktober weer een Brabantbrede coördinatorenbijeenkomst konden organiseren om bij te praten en ervaringen uit te wisselen.	pp. 14, Wat vraagt dat van hen, wat vraagt dat van ons, hoe kunnen we samen deze beweging maken? Dit mag nooit ten koste gaan van het goede natuurbeheer in onze terreinen, maar moet daar juist een bijdrage aan leveren.
	Laag	pp. 34, Daarom organiseerden we een demomiddag heggenbeheer voor grondeigenaren. Tijdens deze middag toonden we de verschillende methoden van handmatig en machinaal beheer. pp. 40, In groepjes van 15 personen liepen de deelnemers een route van 2,6 kilometer. Onderweg kwamen ze langs posten, waar boswachters, de projectleider en Royal Haskoning DHV een toelichting gaven op hun werk. Daarnaast lieten vrijwilligers van Brabants Landschap zien hoe het gaat met de natuur in het opgeschoonde	pp. 19, We geven inhoudelijk en praktisch advies met aandacht voor ecologie, landschap en cultuurhistorie.

Niet bestaand		
Wie	Politiek	Vrijwillig
		Geselecteerd
		Geloot
		Aangewezen expert
		Representatief voor organisatie
	Corporatief	Vrijwillig
		Geselecteerd
		Geloot
		Aangewezen expert
		Representatief voor organisatie
	Civiele maatschappij	Vrijwillig
		Geselecteerd
		Geloot
		Aangewezen expert
		Representatief voor organisatie

p. 18, Samenwerking staat centraal, met grondeigenaren, inwoners en vrijwilligers die zich willen inzetten voor behoud en kwaliteitsverbetering van hun eigen leefomgeving

pp. 14, We gaan het gesprek aan met boeren in onze omgeving. Kunnen zij – door het benutten van onze grond in hun bedrijfsmodel – een bijdrage leveren aan het natuurbeheer en ook op eigen grond natuurinclusiever worden?

Burgers**Vrijwillig**

pp. 33, Samenwerking met vrijwilligersgroepen is hierbij cruciaal.

pp. 34 werken we hard aan biotoopverbetering. In Oude Doorn in West-Brabant leidt de grote inzet en betrokkenheid van grondeigenaren en vrijwilligers hierbij tot prachtige resultaten!

pp. 40, Bij grootschalige natuurprojecten vinden we het belangrijk om bewoners mee te nemen in onze plannen en ze te laten zien hoe nieuwe natuur zich vaak in rap tempo ontwikkelt.

p. 18, Samenwerking staat centraal, met grondeigenaren, inwoners en vrijwilligers die zich willen inzetten voor behoud en kwaliteitsverbetering van hun eigen leefomgeving.

pp. 9, Mensen zijn betrokken, maar die betrokkenheid is niet altijd structureel (langjarig). We gaan zoeken naar nieuwe vormen van meedoen en participatie: projectgewijs, met concrete, zichtbare resultaten. Daarnaast zoeken we naar verbreding van onze doelgroepen en naar verbreding in manieren van communiceren en betrekken.

2		Het Drentse Landschap		
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Meerjarenbeleidsplan 2021-2025
Bronnen			Stichting Het Drentse Landschap (2022). <i>Jaarverslag 2021</i> .	Stichting Het Drentse Landschap (2021). <i>Meerjarenbeleidsplan 2021-2025. Voor altijd. Voor iedereen.</i>
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen			
	2. Informeren		pp.24, Het Drentse Landschap is veel dank verschuldigd aan de vrijwilligers die als toezichthouders voor het vee optreden. Ze controleren de dieren twee keer per week en rapporteren bijzonderheden aan de herders en rayonbeheerders. Hetzelfde geldt voor de beheervrijwilligers die in verschillende natuurgebieden klusjes doen als rasters controleren, wandelroutes onderhouden en omgewaaide bomen opruimen. pp. 37, Nadat eerder al enthousiaste groepen vrijwilligers aan de slag waren gegaan in de monumentale tuinen van Oldengaerde en Overcingel, is er in 2021 op vergelijkbare wijze een initiatief gestart voor Lemferdinge. pp. 50, Voorbeelden van nieuwe vrijwilligersgroepen zijn de groep voor het beheer van de tuin van Landgoed Lemferdinge en de vrijwilligers van molen De Hoop in Sleen.	pp. 11, Het Drentse Landschap heeft als organisatie geen bestaansrecht zonder de inzet van onze vrijwilligers. pp. 36, Eind 2020 waren er ruim 440 vrijwilligers bij het werk van Het Drentse Landschap betrokken. Vrijwilligers zijn onmisbaar.
1. Participant wordt niet betrokken				

Wanneer	Uitvoering	pp. 50, Een deel van de vrijwilligers werkt buiten en zij konden gewoon aan de slag; Voorbeelden van nieuwe vrijwilligersgroepen zijn de groep voor het beheer van de tuin van Landgoed Lemferdinge en de vrijwilligers van molen De Hoop in Sleen.	
Waar	Sporadisch	pp. 36, Dit kan in de vorm van incidentele vrijwilligersprojecten of via een langduriger verbintenis.	
	Episodisch		
	Periodiek		
	Doorlopend	pp. 37, Ook hier steken op een vaste dag in de week de tuinvrijwilligers de handen uit de mouwen.	pp. 36, Dit kan in de vorm van incidentele vrijwilligersprojecten of via een langduriger verbintenis.
	Functioneel		
	Organisch		
Hoe	Transparantie	Hoog	
		Gemiddeld	

	Laag	pp. 16, Inmiddels zijn we met een aantal landbouwers gesprekken begonnen die zouden moeten leiden tot concrete pilots.	pp. 17, Het Drentse Landschap gaat de effecten en successen van het beheer van haar terreinen actief communiceren met het publiek. pp. 32, We zetten met een groot aantal communicatiemiddelen vooral in op naamsbekendheid, het creëren van draagvlak, zichtbaarheid, betrokkenheid en het uitdragen van wie wij zijn, wat wij doen en waarom wij dat doen. pp. 32, Via eigen communicatiemiddelen delen we ons werk met het publiek en dragen wij de doelstellingen van Het Drentse Landschap uit. Door actief gebruik te maken van website, digitale nieuwsbrief, Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn krijgt ons sterk groeiende volgersbestand op een gemakkelijke manier informatie over wat we doen en waarom wij dat doen. Daarbij kunnen we op een eenvoudige manier de interactie aangaan, reacties vragen en waardering uitspreken voor betrokkenheid.
Niet bestaand			
Beraadslaging	Hoog		
	Gemiddeld	pp. 16, Inmiddels zijn we met een aantal landbouwers gesprekken begonnen die zouden moeten leiden tot concrete pilots.	pp. 32, Via eigen communicatiemiddelen delen we ons werk met het publiek en dragen wij de doelstellingen van Het Drentse Landschap uit. Door actief gebruik te maken van website, digitale nieuwsbrief, Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn krijgt ons sterk groeiende volgersbestand op een gemakkelijke manier informatie over wat we doen en waarom wij dat doen. Daarbij kunnen we op een eenvoudige manier de interactie aangaan, reacties vragen en waardering uitspreken voor betrokkenheid.

Laag			pp. 17, Het Drentse Landschap gaat de effecten en successen van het beheer van haar terreinen actief communiceren met het publiek. pp. 32, We zetten met een groot aantal communicatiemiddelen vooral in op naamsbekendheid, het creëren van draagvlak, zichtbaarheid, betrokkenheid en het uitdragen van wie wij zijn, wat wij doen en waarom wij dat doen. pp. 32, Via eigen communicatiemiddelen delen we ons werk met het publiek en dragen wij de doelstellingen van Het Drentse Landschap uit. Door actief gebruik te maken van website, digitale nieuwsbrief, Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn krijgt ons sterk groeiende volgersbestand op een gemakkelijke manier informatie over wat we doen en waarom wij dat doen. Daarbij kunnen we op een eenvoudige manier de interactie aangaan, reacties vragen en waardering uitspreken voor betrokkenheid.
Niet bestaand			
Wie	Politiek	Vrijwillig	
		Geselecteerd	
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	
Corporatief	Vrijwillig		
	Geselecteerd	pp. 16, In 2021 hebben we gekeken naar mogelijkheden voor samenwerking met landbouwers die met hun gronden grenzen aan onze natuurterreinen.	
	Geloot		

	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Civiele maatschappij	Vrijwillig	pp. 15, Op verschillende momenten was er overleg met bewoners en bewonersgroepen rond de natuurgebieden.	pp. 15, Hierbij is er speciale aandacht voor de relatie met bewoners en bewonersgroepen
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Burgers	Vrijwillig	pp. 15, Op verschillende momenten was er overleg met bewoners en bewonersgroepen rond de natuurgebieden.	pp. 15, Hierbij is er speciale aandacht voor de relatie met bewoners en bewonersgroepen pp. 32, Het Drentse Landschap kan haar werk niet doen zonder steun vanuit de Drentse samenleving. Het gaat bijvoorbeeld om steun in de vorm van geld, deelname aan projecten, evenementen en activiteiten, maar ook via vrijwilligerswerk voor Het Drentse Landschap.

3			Het Flevolandschap	
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Meerjarenbeleidsplan 2020-2023
Bronnen			Het Flevo-landschap (2022). <i>Jaarverslag 2021</i> .	Het Flevo-landschap (2019). <i>Beleidsplan 2020-2023</i> .
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen			pp. 18, Wij erkennen de waarde van vrijwilligers en zien de noodzaak om ons vrijwilligersbeleid aan te passen. We spelen in op de trend in vrijwilligerswerk waar zij zelf veel meer de regie over de werkzaamheden voeren. Vrijwilligers krijgen meer ruimte en verantwoordelijkheden waardoor het werk uitdagender, aantrekkelijker en leuker wordt. Inspirerende manieren om mee te denken, stimuleert vrijwilligers om nauwer betrokken te raken. Ook zal de vrijwilligers meer gevraagd worden welke expertise en kwaliteiten zij willen inzetten. Dat betekent voor ons dat we de aansturing anders gaan organiseren. Goed vrijwilligersmanagement leidt tot vrijwilligers die meedoen en meedenken.
	2. Informeren			
	1. Participant wordt niet betrokken			
Wanneer	Uitvoering			
Waar	Sporadisch			
	Episodisch			
	Periodiek			
	Doorlopend			

Functioneel		
Organisch		
Hoe	Transparantie	Hoog
		Gemiddeld
	Laag	pp. 34, We houden onze huidige 12.000 begunstigers op de hoogte en betrokken door de inzet van verschillende communicatiemiddelen, zoals ons magazine dat men drie keer per jaar ontvangt, de digitale nieuwsbrief en de jaarlijkse regiobijeenkomsten. Voor 2021 gaan we kijken of het huidige concept van grootschalige regiobijeenkomsten (waar circa 1.000 begunstigers aanwezig zijn om geïnformeerd te worden over waar Het Flevo-landschap mee bezig is, wat ze gerealiseerd heeft en wil bereiken in de toekomst) nog steeds passend is in deze tijd. pp. 34, We vinden het belangrijk nog beter uit te dragen wie we zijn, wat we willen bereiken en wat men van ons kan verwachten. De middelen die we hierbij actief inzetten zijn drie keer per jaar het Flevo-landschap magazine 'Natuur Dichtbij', onze website, de digitale nieuwsbrief die tweewekelijks wordt verstuurd, borden in onze gebieden, foldermateriaal, als ook de regiobijeenkomsten.
		Niet bestaand
	Beraadslaging	Hoog
		Gemiddeld

		Laag	pp. 34, We houden onze huidige 12.000 begunstigers op de hoogte en betrokken door de inzet van verschillende communicatiemiddelen, zoals ons magazine dat men drie keer per jaar ontvangt, de digitale nieuwsbrief en de jaarlijkse regiobijeenkomsten. Voor 2021 gaan we kijken of het huidige concept van grootschalige regiobijeenkomsten (waar circa 1.000 begunstigers aanwezig zijn om geïnformeerd te worden over waar Het Flevo-landschap mee bezig is, wat ze gerealiseerd heeft en wil bereiken in de toekomst) nog steeds passend is in deze tijd. pp. 34, We vinden het belangrijk nog beter uit te dragen wie we zijn, wat we willen bereiken en wat men van ons kan verwachten. De middelen die we hierbij actief inzetten zijn drie keer per jaar het Flevo-landschap magazine 'Natuur Dichtbij', onze website, de digitale nieuwsbrief die tweewekelijks wordt verstuurd, borden in onze gebieden, foldermateriaal, als ook de regiobijeenkomsten.
		Niet bestaand	
Wie	Politiek	Vrijwillig	pp. 33, Daarom heeft Het Flevo-landschap een actieve relatie met de inwoners van Flevoland, het bedrijfsleven, de overheden en andere organisaties in de provincie en daarbuiten.
		Geselecteerd	
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	

Corporatief	Vrijwillig	pp. 33, Daarom heeft Het Flevo-landschap een actieve relatie met de inwoners van Flevoland, het bedrijfsleven, de overheden en andere organisaties in de provincie en daarbuiten.	pp. 11, Onze ambitie is om een ecologische impuls te geven aan de gebieden waar een deel van het beheer door pachters wordt uitgevoerd. Daarvoor gaan we met onze pachters het huidige beheer van gras- en akkerlanden onder de loep nemen en aanpassingen ten gunste van de ecologische kwaliteit formuleren waar we vervolgens afspraken over maken. Het idee is dat wij in onze terreinen ruimte kunnen bieden aan innovatieve experimenten met vergaande natuurinclusieve landbouw. Omdat de financiële grondslag van onze terreinen heel anders is dan die van regulier agrarisch gebied zijn zulke experimenten hier wel uitvoerbaar. Behoud van biodiversiteit vraagt om nieuwe vormen van agrarisch natuurbeheer in combinatie met natuurgebieden. We willen onze directe omgeving verleiden om gezamenlijk de ambitie voor meer ecologische kwaliteit en biodiversiteit op te pakken. Dit doen we door samenwerkingen of partnerschappen aan te gaan met organisaties en initiatieven in de landbouw en de stadslandbouw. Dit met het oog op de kwaliteit van het natuurnetwerk.
Geselecteerd			
Geloot			
Aangewezen expert			
Representatief voor organisatie			
Civiele maatschappij	Vrijwillig	pp. 33, Daarom heeft Het Flevo-landschap een actieve relatie met de inwoners van Flevoland, het bedrijfsleven, de overheden en andere organisaties in de provincie en daarbuiten.	
Geselecteerd			

		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	
Burgers	Vrijwillig	pp. 15, De tweede pijler richt zich op de verbinding met mensen, primair de inwoners van Flevoland (Natuur in het hart). De derde pijler richt zich op de bijdrage die wij, met onze kennis en ervaring, kunnen bieden aan de grote uitdagingen in onze samenleving rond bijvoorbeeld biodiversiteit en klimaatadaptatie (Natuur als partner). pp. 33, Daarom heeft Het Flevo-landschap een actieve relatie met de inwoners van Flevoland, het bedrijfsleven, de overheden en andere organisaties in de provincie en daarbuiten.	pp. 18, Wij erkennen de waarde van vrijwilligers en zien de noodzaak om ons vrijwilligersbeleid aan te passen. We spelen in op de trend in vrijwilligerswerk waar zij zelf veel meer de regie over de werkzaamheden voeren. Vrijwilligers krijgen meer ruimte en verantwoordelijkheden waardoor het werk uitdagender, aantrekkelijker en leuker wordt. Inspirerende manieren om mee te denken, stimuleert vrijwilligers om nauwer betrokken te raken. Ook zal de vrijwilligers meer gevraagd worden welke expertise en kwaliteiten zij willen inzetten. Dat betekent voor ons dat we de aansturing anders gaan organiseren. Goed vrijwilligersmanagement leidt tot vrijwilligers die meedoen en meedenken.

4		It Fryske Gea		
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2022	Meerjarenbeleidsplan 2023-2027
Bronnen			It Fryske Gea (2023). <i>Jaarverslag 2022. Geraadpleegd op 31 juli 2023, van https://www.youtube.com/watch?v=jNH_frpgcy0</i> .	It Fryske Gea (2023). <i>Meerjarenbeleidsplan 2023 t/m 2027</i> .
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			pp. 18, We denken mee en bieden waar mogelijk adviezen en instrumenten aan om de stap te zetten naar natuurinclusieve landbouw. Waar mogelijk ondersteunen we agrarisch natuurbeheer en burgerinitiatieven (zoals het initiatief Land van Ons) om meer natuur in het landelijk gebied te realiseren.
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen			pp. 22, Er is een toenemende maatschappelijke belangstelling voor de eigen omgeving. Mensen zijn bereid zich hiervoor in te zetten. Hier liggen kansen voor ons als vereniging. We geven dan ook graag ruimte aan betrokkenheid van bewoners bij de natuur, landschap en het erfgoed in hun buurt. Als er een specifiek project of een uitdaging speelt, gaan we met leden die in de buurt wonen in gesprek. We proberen zoveel mogelijk deze 'kracht' in te zetten van mensen die zich met hart (plompeblêdsje) en ziel verbonden voelen met de natuur, landschap en erfgoed in ons beheer.
	2. Informeren			
	1. Participant wordt niet betrokken			
Wanneer	Uitvoering			
Waar	Sporadisch			

Episodisch			pp. 22, Er is een toenemende maatschappelijke belangstelling voor de eigen omgeving. Mensen zijn bereid zich hiervoor in te zetten. Hier liggen kansen voor ons als vereniging. We geven dan ook graag ruimte aan betrokkenheid van bewoners bij de natuur, landschap en het erfgoed in hun buurt. Als er een specifiek project of een uitdaging speelt, gaan we met leden die in de buurt wonen in gesprek. We proberen zoveel mogelijk deze ‘kracht’ in te zetten van mensen die zich met hart (plompeblêdsje) en ziel verbonden voelen met de natuur, landschap en erfgoed in ons beheer.
Periodiek			
Doorlopend			
Functioneel			
Organisch			
Hoe	Transparantie	Hoog	
		Gemiddeld	
		Laag	pp. 22, Er is een toenemende maatschappelijke belangstelling voor de eigen omgeving. Mensen zijn bereid zich hiervoor in te zetten. Hier liggen kansen voor ons als vereniging. We geven dan ook graag ruimte aan betrokkenheid van bewoners bij de natuur, landschap en het erfgoed in hun buurt. Als er een specifiek project of een uitdaging speelt, gaan we met leden die in de buurt wonen in gesprek. We proberen zoveel mogelijk deze ‘kracht’ in te zetten van mensen die zich met hart (plompeblêdsje) en ziel verbonden voelen met de natuur, landschap en erfgoed in ons beheer.
Niet bestaand			
Beraadslaging		Hoog	

Gemiddeld			pp. 22, Er is een toenemende maatschappelijke belangstelling voor de eigen omgeving. Mensen zijn bereid zich hiervoor in te zetten. Hier liggen kansen voor ons als vereniging. We geven dan ook graag ruimte aan betrokkenheid van bewoners bij de natuur, landschap en het erfgoed in hun buurt. Als er een specifiek project of een uitdaging speelt, gaan we met leden die in de buurt wonen in gesprek. We proberen zoveel mogelijk deze 'kracht' in te zetten van mensen die zich met hart (plompeblêdsje) en ziel verbonden voelen met de natuur, landschap en erfgoed in ons beheer.
Laag			
Niet bestaand			
Wie	Politiek	Vrijwillig	4:44, Om ons werk goed te doen moeten wij en willen wij samenwerken met meerdere partijen. In Fryslân zijn dat de provincie en het waterschap. Maar ook private partijen helpen ons om ons werk goed te doen.
			6:19, In weidevogelreservaten werken we heel mooi samen met agrarische collectieven, met de provincie, met andere natuurorganisaties en de BFVW. Vooral deze samenwerking is ontzettend nodig.
Geselecteerd			
Geloot			
Aangewezen expert			
Representatief voor organisatie			

Corporatief	Vrijwillig	4:44, Om ons werk goed te doen moeten wij en willen wij samenwerken met meerdere partijen. In Fryslân zijn dat de provincie en het waterschap. Maar ook private partijen helpen ons om ons werk goed te doen. 3:40, Het afgelopen jaar was duidelijk dat samenwerking met de landbouw belangrijker is dan ooit. Als we naar een natuurvriendelijke landbouw toe willen in Fryslân dan liggen in onze terreinen, waar we samenwerken met 300 boeren de voorbeelden hoe natuur en landbouw heel goed kunnen samenwerken. Ook in de toekomst blijven we die samenwerking opzoeken. Niet alleen in het veld, maar vooral ook aan de beleidstafels waar de oplossingen bedacht worden. 6:27, Het mooie is dat in deze omgeving een samenwerking van boeren zit. die heel goed weidevogelland beheren. Zij kunnen dit land er ook bij doen. In samenwerking zorgen we voor een heel goed beheer van deze gronden.
	Geselecteerd	
	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	6:19, In weidevogelreservaten werken we heel mooi samen met agrarische collectieven, met de provincie, met andere natuurorganisaties en de BFVW. Vooral deze samenwerking is ontzettend nodig.
Civiele maatschappij	Vrijwillig	6:19, In weidevogelreservaten werken we heel mooi samen met agrarische collectieven, met de provincie, met andere natuurorganisaties en de BFVW. Vooral deze samenwerking is ontzettend nodig.

	Geselecteerd	
	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	
Burgers	Vrijwillig	pp. 22, Er is een toenemende maatschappelijke belangstelling voor de eigen omgeving. Mensen zijn bereid zich hiervoor in te zetten. Hier liggen kansen voor ons als vereniging. We geven dan ook graag ruimte aan betrokkenheid van bewoners bij de natuur, landschap en het erfgoed in hun buurt. Als er een specifiek project of een uitdaging speelt, gaan we met leden die in de buurt wonen in gesprek. We proberen zoveel mogelijk deze 'kracht' in te zetten van mensen die zich met hart (plompeblêdsje) en ziel verbonden voelen met de natuur, landschap en erfgoed in ons beheer. pp. 4, Wij werken aan een hoge tevredenheid en betrokkenheid bij onze leden, publiek en professionele gebruikers van onze terreinen.

5 Het Geldersch Landschap & Kasteelen				
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Meerjarenvisie 2016-2025
Bronnen			Geldersch Landschap & Kasteelen (2022). <i>Jaarverslag 2021</i> .	Geldersch Landschap & Kasteelen (2016). <i>Meerjarenvisie 2016-2025. Samen zorgen voor de toekomst van een mooi Gelderland.</i>
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen			pp. 6. Als we ergens een landgoed opnieuw gaan inrichten, vragen we omwonenden om mee te denken. Daarvoor gebruiken we natuurlijk de social media. Maar ook voeren we gesprekken bij mensen 'aan de keukentafel'. Zo kom je samen tot oplossingen waar iedereen zich in kan vinden.
	2. Informeren			pp. 6, We betrekken mensen meer bij ons werk en dat doen we zoveel mogelijk lokaal. Als we in onze natuurgebieden of op een landgoed aan de slag gaan, knopen onze mensen gesprekken aan met de mensen in de buurt. We heten hen welkom, vertellen ons verhaal en informeren naar hun binding met de locatie. Via het tastbare bezit willen we mensen boeien, aan ons binden en vragen met ons mee te doen.
	1. Participant wordt niet betrokken			

Wanneer	Uitvoering	pp. 6, Als we ergens een landgoed opnieuw gaan inrichten, vragen we omwonenden om mee te denken. Daarvoor gebruiken we natuurlijk de social media. Maar ook voeren we gesprekken bij mensen 'aan de keukentafel'. Zo kom je samen tot oplossingen waar iedereen zich in kan vinden. pp. 6, We betrekken mensen meer bij ons werk en dat doen we zoveel mogelijk lokaal. Als we in onze natuurgebieden of op een landgoed aan de slag gaan, knopen onze mensen gesprekken aan met de mensen in de buurt. We heten hen welkom, vertellen ons verhaal en informeren naar hun binding met de locatie. Via het tastbare bezit willen we mensen boeien, aan ons binden en vragen met ons mee te doen.
Waar	Sporadisch Episodisch	pp. 6, Als we ergens een landgoed opnieuw gaan inrichten, vragen we omwonenden om mee te denken. Daarvoor gebruiken we natuurlijk de social media. Maar ook voeren we gesprekken bij mensen 'aan de keukentafel'. Zo kom je samen tot oplossingen waar iedereen zich in kan vinden.
	Periodiek	
	Doorlopend	
	Functioneel	
	Organisch	
Hoe	Transparantie	Hoog
		Gemiddeld

Laag		pp. 6, We betrekken mensen meer bij ons werk en dat doen we zoveel mogelijk lokaal. Als we in onze natuurgebieden of op een landgoed aan de slag gaan, knopen onze mensen gesprekken aan met de mensen in de buurt. We heten hen welkom, vertellen ons verhaal en informeren naar hun binding met de locatie. Via het tastbare bezit willen we mensen boeien, aan ons binden en vragen met ons mee te doen. pp. 6, Als we ergens een landgoed opnieuw gaan inrichten, vragen we omwonenden om mee te denken. Daarvoor gebruiken we natuurlijk de social media. Maar ook voeren we gesprekken bij mensen 'aan de keukentafel'. Zo kom je samen tot oplossingen waar iedereen zich in kan vinden.
Niet bestaand		
Beraadslaging	Hoog	
	Gemiddeld	pp. 6, Als we ergens een landgoed opnieuw gaan inrichten, vragen we omwonenden om mee te denken. Daarvoor gebruiken we natuurlijk de social media. Maar ook voeren we gesprekken bij mensen 'aan de keukentafel'. Zo kom je samen tot oplossingen waar iedereen zich in kan vinden.
Laag		pp. 6, We betrekken mensen meer bij ons werk en dat doen we zoveel mogelijk lokaal. Als we in onze natuurgebieden of op een landgoed aan de slag gaan, knopen onze mensen gesprekken aan met de mensen in de buurt. We heten hen welkom, vertellen ons verhaal en informeren naar hun binding met de locatie. Via het tastbare bezit willen we mensen boeien, aan ons binden en vragen met ons mee te doen.
Niet bestaand		

Wie	Politiek	Vrijwillig	
		Geselecteerd	
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	
	Corporatief	Vrijwillig	
		Geselecteerd	pp. 2, Het verduurzamen van landbouwgronden heeft voor GLK hoge prioriteit. Naast algemene maatregelen om agrarisch gebied op een landschapsinclusieve manier te beheren, werd op twee specifieke locaties mooie vooruitgang geboekt. Met pachter Rini Bolk maakten we afspraken over het beheer van 60 hectare kruidenrijk natuurgrasland in Bergharen, Hernen en Batenburg waarop brandrode runderen grazen en ove 8,5 hectare graanakkers met akkerplanten. In de Rosande Polder aan de Nederrijn bij Arnhem sloot GLK een overeenkomst voor het beheer van 75 hectare natuurgrasland. De vijf pachters gaan eraan meewerken de natuurkwaliteit van de graslanden te verhogen. In 2021 kregen graanakkers op onder meer de landgoederen Biljoen, Hijink en Lichtenbeek weer kleur. Dit was het resultaat van gesprekken met pachters om hun grond zo te bewerken dat er weer specifieke akkerbloemen groeien zoals klapproos, witte kamille, blauwe korenbloem en gele ganzenbloem. Op deze manier dragen GLK en pachters samen bij aan meer biodiversiteit.
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	

Civiele maatschappij	Vrijwillig	
	Geselecteerd	
	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	
Burgers	Vrijwillig	pp.6, We betrekken mensen meer bij ons werk en dat doen we zoveel mogelijk lokaal. Als we in onze natuurgebieden of op een landgoed aan de slag gaan, knopen onze mensen gesprekken aan met de mensen in de buurt. We heten hen welkom, vertellen ons verhaal en informeren naar hun binding met de locatie. Via het tastbare bezit willen we mensen boeien, aan ons binden en vragen met ons mee te doen. pp. 6, Als we ergens een landgoed opnieuw gaan inrichten, vragen we omwonenden om mee te denken. Daarvoor gebruiken we natuurlijk de social media. Maar ook voeren we gesprekken bij mensen 'aan de keukentafel'. Zo kom je samen tot oplossingen waar iedereen zich in kan vinden. pp. 2, Onze ambitie is om een deskundig en professioneel beheerder te blijven die staat voor kwaliteit. Zo houden we onze Gelderse natuur en het erfgoed in stand. Daar is brede support voor nodig. Daarom betrekken we mensen zoveel mogelijk bij ons werk en onder steunen we initiatieven vanuit de samenleving.

6 Het Groninger Landschap				
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Beheerplannen 2016-2034
Bronnen			Het Groninger Landschap (2022). <i>Jaarverslag 2021. Elke vierkante meter telt.</i>	Het Groninger Landschap (2017). <i>Beheerplan Hunzedal. Zuidlaardermeergebied 2016-2034.</i> Het Groninger Landschap (2016). <i>Beheerplan Leekstermeergebied 2016-2034.</i> Het Groninger Landschap (2016). <i>Beheerplan Hunzezone 2016-2034.</i> Het Groninger Landschap (2016). <i>Beheerplan Dollard 2016-2034.</i> Het Groninger Landschap (2016). <i>Beheerplan Oude Lauwers 2016-2034.</i> Het Groninger Landschap (2016). <i>Beheerplan Het Hemrik 2016-2034.</i> Het Groninger Landschap (2016). <i>Beheerplan Bourtangerveld 2016-2034.</i>
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen			
	2. Informeren			
				pp. 14, Het beheer van boomgaarden leent zich voor samenwerking met vrijwilligers, zoals de bewoners van het naburige pand, het vrijwilligersteam van Het Groninger Landschap, stadjes en mensen uit de omringende bedrijven. pp. 15, Om de cultuurhistorische waarden nog beter over het voetlicht te brengen is het goed om meer aandacht te vestigen op de waarden van dit gebied en de bezoekers/ gebruikers de kans te geven om te participeren bij de cultuurhistorische bedrijfsvoering, bijvoorbeeld door te helpen bij het onderhouden van de boomgaarden en oogsten van het fruit. We zullen met ons vrijwilligersteam, omwonenden, en frequente bezoekers de behoeftes voor activiteiten en

	mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen. pp. 20, Wij willen mensen die geïnteresseerd zijn in het buitengebied goed informeren over de waarden en het aanbod aan recreatieve voorzieningen. Ons doel is een beter aanbod aan informatie en contactmogelijkheden met Het Groninger Landschap. Wij richten ons daarbij vooral op de Groninger bevolking. Het informatie- en activiteiten aanbod zullen we afstemmen op de vele bijzondere facetten van het gebied en de regio met aandacht voor de cultuurhistorie, natuur en het landschap.
1. Participant wordt niet betrokken	

Wanneer	Uitvoering	pp. 35, Met omwonenden en vrijwilligers de behoeftes voor activiteiten en mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen. pp. 36, Beleving en beheer erven: Met omwonenden en vrijwilligers de behoeftes voor activiteiten en mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen. pp. 14, Het beheer van boomgaarden leent zich voor samenwerking met vrijwilligers, zoals de bewoners van het naburige pand, het vrijwilligersteam van Het Groninger Landschap, stadjes en mensen uit de omliggende bedrijven. pp. 15, Om de cultuurhistorische waarden nog beter over het voetlicht te brengen is het goed om meer aandacht te vestigen op de waarden van dit gebied en de bezoekers / gebruikers de kans te geven om te participeren bij de cultuurhistorische bedrijfsvoering, bijvoorbeeld door te helpen bij het onderhouden van de boomgaarden en oogsten van het fruit. We zullen met ons vrijwilligersteam, omwonenden, en frequente bezoekers de behoeftes voor activiteiten en mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen.
Waar	Sporadisch Episodisch Periodiek Doorlopend Functioneel Organisch	
Hoe	Transparantie Hoog Gemiddeld	

		Laag	pp. 20, Wij willen mensen die geïnteresseerd zijn in het buitengebied goed informeren over de waarden en het aanbod aan recreatieve voorzieningen. Ons doel is een beter aanbod aan informatie en contactmogelijkheden met Het Groninger Landschap. Wij richten ons daarbij vooral op de Groninger bevolking. Het informatie- en activiteiten aanbod zullen we afstemmen op de vele bijzondere facetten van het gebied en de regio met aandacht voor de cultuurhistorie, natuur en het landschap.
		Niet bestaand	
	Beraadslaging	Hoog	
		Gemiddeld	
		Laag	pp. 20, Wij willen mensen die geïnteresseerd zijn in het buitengebied goed informeren over de waarden en het aanbod aan recreatieve voorzieningen. Ons doel is een beter aanbod aan informatie en contactmogelijkheden met Het Groninger Landschap. Wij richten ons daarbij vooral op de Groninger bevolking. Het informatie- en activiteiten aanbod zullen we afstemmen op de vele bijzondere facetten van het gebied en de regio met aandacht voor de cultuurhistorie, natuur en het landschap.
		Niet bestaand	
Wie	Politiek	Vrijwillig	pp. 54, Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.
		Geselecteerd	
		Geloot	

	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Corporatief	Vrijwillig	pp. 54, Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.	pp. 63, Wat betreft kwelders en overige buitendijkse gronden investeert Het Groninger Landschap in een goede samenwerking met de overige grondeigenaren, verenigd in de VOG. Initiatieven zoals de werksessies voor het kombergingsgebied Eems-Dollard in 2014 (Beheerraad Wadden) juicht Het Groninger Landschap erg toe; wij hopen op een vervolg en willen daar actief in participeren. Ook een beheerdersplatform voor de Dollard vinden wij erg zinvol. Uiteraard is Het Groninger Landschap altijd bereid om met eigenaren in gesprek te gaan over een mogelijke overdracht.
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Civiele maatschappij	Vrijwillig	pp. 54, Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.	
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		

Burgers	Vrijwillig	pp. 54, Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.	pp. 51, Oosterpolder: Wij willen hierbij samenwerken met de bewoners van Oosterhaar. pp. 35, Met omwonenden en vrijwilligers de behoeftes voor activiteiten en mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen. pp. 36, Beleving en beheer erven: Met omwonenden en vrijwilligers de behoeftes voor activiteiten en mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen. pp. 14, Het beheer van boomgaarden leent zich voor samenwerking met vrijwilligers, zoals de bewoners van het naburige pand, het vrijwilligersteam van Het Groninger Landschap, stadjes en mensen uit de omringende bedrijven. pp. 15, Om de cultuurhistorische waarden nog beter over het voetlicht te brengen is het goed om meer aandacht te vestigen op de waarden van dit gebied en de bezoekers/ gebruikers de kans te geven om te participeren bij de cultuurhistorische bedrijfsvoering, bijvoorbeeld door te helpen bij het onderhouden van de boomgaarden en oogsten van het fruit. We zullen met ons vrijwilligersteam, omwonenden, en frequente bezoekers de behoeftes voor activiteiten en mogelijkheden voor participatie in het natuurbeheer verkennen. pp. 20, Wij willen mensen die geïnteresseerd zijn in het buitengebied goed informeren over de waarden en het aanbod aan recreatieve voorzieningen. Ons doel is een beter aanbod aan informatie en contactmogelijkheden met Het Groninger Landschap. Wij richten ons daarbij vooral op de Groninger bevolking. Het informatie- en
---------	------------	---	--

activiteitsaanbod zullen we afstemmen op de vele bijzondere facetten van het gebied en de regio met aandacht voor de cultuurhistorie, natuur en het landschap.

7		Landschap Noord-Holland		
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Meerjarenbeleidsplan 2022-2026
Bronnen			Stichting Landschap Noord-Holland (2022). <i>Jaarverslag en jaarrekening 2021</i> .	Stichting Landschap Noord-Holland (2022). <i>Meerjarenbeleidsplan 2022-2026. Koersvats voor een toekomstbestendig landschap</i> .
Wat	6. Meebeslissen		pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuuren Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen.	
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen		pp. 20, In Noord-Holland zijn strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan. Er zijn broedstranden gecreëerd voor vogels die worden gemonitord. Camperduin mocht zich in 2021 het eerste Groene strand van Noord-Holland noemen. Samen met vele vrijwilligers, ondernemers, natuurorganisaties en gemeenten geven we zo ruimte aan de natuur op het strand en rust aan strandbroeders als bontbekplevier en sterns.	

2. Informeren		pp. 52, We spannen ons in om de werkzaamheden van groene vrijwilligers optimaal te laten aansluiten bij de natuurpotentie van het gebied.
1. Participant wordt niet betrokken		
Wanneer	Uitvoering	
Waar	Sporadisch	
	Episodisch	
	Periodiek	
	Doorlopend	pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuuren Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen. pp. 11, Daarom formuleren we voor de komende vijf jaar een ander soort ambitie. Om bewoners meer te betrekken denken we na over een andere manier van verbinden; er zijn altijd mensen die willen helpen maar niet in het vaste stramien van de huidige vrijwilligersinzet. En naast het betrekken van mensen als vrijwilliger, is er ook de achterban die we betrekken bij lobby en zijn er de vele vragen van bezorgde burgers die binnenkomen.
Functioneel		

	Organisch		pp. 20, In Noord-Holland zijn strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan. Er zijn broedstranden gecreëerd voor vogels die worden gemonitord. Camperduin mocht zich in 2021 het eerste Groene strand van Noord-Holland noemen. Samen met vele vrijwilligers, ondernemers, natuurorganisaties en gemeenten geven we zo ruimte aan de natuur op het strand en rust aan strandbroeders als bontbekplevier en sterns.
Hoe	Transparantie	Hoog	
		Gemiddeld	pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuur- en Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen. pp. 33, Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te veldelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.

Laag		
Niet bestaand		
Beraadslaging	Hoog	pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuur- en Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen.
	Gemiddeld	pp. 33, Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te veldelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.
Laag		
Niet bestaand		

Wie	Politiek	Vrijwillig	pp. 20, In Noord-Holland zijn strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan. Er zijn broedstranden gecreëerd voor vogels die worden gemonitord. Camperduin mocht zich in 2021 het eerste Groene strand van Noord-Holland noemen. Samen met vele vrijwilligers, ondernemers, natuurorganisaties en gemeenten geven we zo ruimte aan de natuur op het strand en rust aan strandbroeders als bontbekplevier en sterns. pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuur- en Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen. pp. 33, Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.
Geselecteerd			
Geloot			

	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	
Corporatief	Vrijwillig	pp. 20, In Noord-Holland zijn strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan. Er zijn broedstranden gecreëerd voor vogels die worden gemonitord. Camperduin mocht zich in 2021 het eerste Groene strand van Noord-Holland noemen. Samen met vele vrijwilligers, ondernemers, natuurorganisaties en gemeenten geven we zo ruimte aan de natuur op het strand en rust aan strandbroeders als bontbekplevier en sterns. pp. 33, Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te veldelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.
	Geselecteerd	
	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	
Civiele maatschappij	Vrijwillig	pp. 20, In Noord-Holland zijn strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan. Er zijn broedstranden gecreëerd voor vogels die worden gemonitord. Camperduin mocht zich in 2021 het eerste Groene strand van Noord-Holland noemen. Samen met vele vrijwilligers, ondernemers, natuurorganisaties en gemeenten geven we zo ruimte

		aan de natuur op het strand en rust aan strandbroeders als bontbekplevier en sterns.	
		pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuur- en Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen.	
		pp. 33, Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te veldelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.	
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Burgers	Vrijwillig	pp. 20, In Noord-Holland zijn strandcommunities opgericht die afval opruimen, voorlichting geven en met belanghebbenden in overleg gaan. Er zijn	pp. 11, Daarom formuleren we voor de komende vijf jaar een ander soort ambitie. Om bewoners meer te betrekken denken we na over een andere manier van

broedstranden gecreëerd voor vogels die worden gemonitord. Camperduin mocht zich in 2021 het eerste Groene strand van Noord-Holland noemen. Samen met vele vrijwilligers, ondernemers, natuurorganisaties en gemeenten geven we zo ruimte aan de natuur op het strand en rust aan strandbroeders als bontbekplevier en sterns.

verbinden; er zijn altijd mensen die willen helpen maar niet in het vaste stramien van de huidige vrijwilligersinzet. En naast het betrekken van mensen als vrijwilliger, is er ook de achterban die we betrekken bij lobby en zijn er de vele vragen van bezorgde burgers die binnenkomen.

pp. 20, Groen Kapitaal In de Buurt. Met dit programma helpen we, in samenwerking met IVN en de Natuur- en Milieufederatie Noord Holland, groene bewonersinitiatieven. Op dit moment werken we samen met de gemeenten Alkmaar, Hilversum en Zaanstad. Onze werkwijze bestaat uit drie stappen: een participatief buurtproces, een financiële bijdrage voor materialen en planten en verbinding via een kennisnetwerk. Het project 'Groen Kapitaal in de Buurt' stimuleert en ondersteunt in totaal 4 tot 6 groene buurtinitiatieven in de openbare buitenruimte bij een gemeente. Zo ontstaat er meer groen en biodiversiteit, een meer aantrekkelijke leefomgeving en worden bewoners positief betrokken. Onze kennis helpt hen op weg, waarna ze het zelf kunnen (blijven) doen.

pp. 33, Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers en medewerkers, beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.

8		Landschap Overijssel		
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Jaarplan 2022
Bronnen			Stichting Landschap Overijssel (2022). <i>Jaarverslag 2021</i> .	Stichting Landschap Overijssel (2021). <i>Jaarplan 2022. Elke vierkante meter telt.</i>
Wat	6. Meebeslissen		pp. 13, Met de provincie Overijssel werken we aan 'Streekeigen Landschapsbeheer'. We zorgen voor landschapscoördinatie. Dit betekent dat we geïnteresseerde grondeigenaren en burgers op weg helpen om te komen tot daadwerkelijke versterking van het landschap. We ondersteunen ze met advies en koppelen ze aan mogelijke financieringsmogelijkheden. Eén van deze mogelijkheden is de subsidie van de provincie voor langjarig beheer. Initiatieven kunnen hiervoor met subsidie een bidbook maken en op basis hiervan een bijdrage van de provincie ontvangen voor langjarig beheer. Deze aanpak hebben we in 2021 geëvalueerd. De conclusie is dat het instrument van een 'bidbook' voor veel initiatieven, vooral bestaand uit vrijwilligers, een te grote stap is. Daarom zijn er nu in overleg met de provincie nieuwe modules ontwikkeld die laagdrempeliger zijn en dat maakt dat initiatieven makkelijker over kunnen gaan tot actie. Deze modules gaan in 2022 in werking.	
	5. Coproduceren		pp. 16, Binnen projecten met inwoners richten wij ons steeds meer op het individu. Wij moedigen mensen aan om zelf invulling te geven aan het handelingsperspectief voor het landschap. Een voorbeeld hiervan is het project Landschapscoördinatie, waarin we gericht in gesprek zijn met inwoners en gemeenten over de mogelijkheden tot langjarig landschapsbeheer. Met de verschillende uitkomsten kunnen de partijen in de verschillende gebieden zelf aan de slag en wij passen hier onze ondersteuning op aan.	

4. Adviseren	
3. Raadplegen	pp. 11, De activiteiten van landschap Overijssel zijn op hoofdlijnen te typeren als: stimuleren en ondersteunen van inwoners/vrijwilligers om ook aan de slag te gaan voor natuur en landschap; betrekken van inwoners en bedrijfsleven om hen bewust van te maken van de landschapswaarden en ons werk; agenderen van opgaven op het gebied van natuur en landschap bij overheden, burgers en bedrijfsleven. pp. 14, In 2021 hebben we ook onze belevingsvisie afgerond. In deze visie benoemen we beleving natuur en landschap als een belangrijke basis voor bewoners en bezoekers van Overijssel, maar we hebben ook de ambitie opgenomen dat we mensen graag een handelingsperspectief willen geven om zelf aan de slag te gaan met natuur en landschap. Dit kan heel divers zijn: groen stemmen, donateur of vrijwilliger worden, afval opruimen of nestkasten ophangen in je eigen woonomgeving, et cetera.
2. Informeren	pp. 7-8, Vrijwilligers zijn een factor van belang in het landschap. En we proberen het 'algemene publiek' te betrekken door onze communicatie. pp. 14, De jaarlijkse Natuurwerkdag in het najaar was weer een groot succes. Ruim 1.700 mensen hebben hun handen uit de mouwen gestoken en bij hen in de buurt geholpen om het landschap te onderhouden. Speciale aandacht was er dit jaar voor jongeren. Op diverse locaties waren werkzaamheden en goede begeleiding georganiseerd om deze groep te kunnen laten werken in het landschap.
1. Participant wordt niet betrokken	

Wanneer	Uitvoering	pp. 14, De jaarlijkse Natuurwerkdag in het najaar was weer een groot succes. Ruim 1.700 mensen hebben hun handen uit de mouwen gestoken en bij hen in de buurt geholpen om het landschap te onderhouden. Speciale aandacht was er dit jaar voor jongeren. Op diverse locaties waren werkzaamheden en goede begeleiding georganiseerd om deze groep te kunnen laten werken in het landschap.
Waar	Sporadisch	
	Episodisch	
	Periodiek	pp. 14, De jaarlijkse Natuurwerkdag in het najaar was weer een groot succes. Ruim 1.700 mensen hebben hun handen uit de mouwen gestoken en bij hen in de buurt geholpen om het landschap te onderhouden. Speciale aandacht was er dit jaar voor jongeren. Op diverse locaties waren werkzaamheden en goede begeleiding georganiseerd om deze groep te kunnen laten werken in het landschap.
		pp. 16, Dezelfde aanpak hebben we bij het project Land van Waarde waar op individueel niveau wordt gekeken naar de (bedrijfs)situatie van agrariërs. Aan de hand hiervan volgt een persoonlijk gesprek en wordt per bedrijf gekeken naar de mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan de biodiversiteit. Dit levert naast begrip ook een concrete bijdrage aan het landschap op.
	Doorlopend	

Functioneel	pp. 13, In 2021 hebben we ook onze belevingsvisie afgerond. In deze visie benoemen we beleving natuur en landschap als een belangrijke basis voor bewoners en bezoekers van Overijssel, maar we hebben ook de ambitie opgenomen dat we mensen graag een handelingsperspectief willen geven om zelf aan de slag te gaan met natuur en landschap. Dit kan heel divers zijn: groen stemmen, donateur of vrijwilliger worden, afval opruimen of nestkasten ophangen in je eigen woonomgeving, et cetera.
Organisch	pp. 13, Met de provincie Overijssel werken we aan 'Streekeigen Landschapsbeheer'. We zorgen voor landschapscoördinatie. Dit betekent dat we geïnteresseerde grondeigenaren en burgers op weg helpen om te komen tot daadwerkelijke versterking van het landschap. We ondersteunen ze met advies en koppelen ze aan mogelijke financieringsmogelijkheden. Eén van deze mogelijkheden is de subsidie van de provincie voor langjarig beheer. Initiatieven kunnen hiervoor met subsidie een bidbook maken en op basis hiervan een bijdrage van de provincie ontvangen voor langjarig beheer. Deze aanpak hebben we in 2021 geëvalueerd. De conclusie is dat het instrument van een 'bidbook' voor veel initiatieven, vooral bestaand uit vrijwilligers, een te grote stap is. Daarom zijn er nu in overleg met de provincie nieuwe modules ontwikkeld die laagdrempeliger zijn en dat maakt dat initiatieven makkelijker over kunnen gaan tot actie. Deze modules gaan in 2022 in werking. pp. 16, Binnen projecten met inwoners richten wij ons steeds meer op het individu. Wij moedigen mensen aan om zelf invulling te geven aan het handelingsperspectief voor het landschap. Een voorbeeld hiervan is het project Landschapscoördinatie, waarin we gericht in gesprek zijn met inwoners en gemeenten over de

mogelijkheden tot langjarig landschapsbeheer. Met de verschillende uitkomsten kunnen de partijen in de verschillende gebieden zelf aan de slag en wij passen hier onze ondersteuning op aan. Landschapsbeheer'. We zorgen voor landschapscoördinatie. Dit betekent dat we geïnteresseerde grondeigenaren en burgers op weg helpen om te komen tot daadwerkelijke versterking van het landschap. We ondersteunen ze met advies en koppelen ze aan mogelijke financieringsmogelijkheden. Eén van deze mogelijkheden is de subsidie van de provincie voor langjarig beheer. Initiatieven kunnen hiervoor met subsidie een bidbook maken en op basis hiervan een bijdrage van de provincie ontvangen voor langjarig beheer. Deze aanpak hebben we in 2021 geëvalueerd. De conclusie is dat het instrument van een 'bidbook' voor veel initiatieven, vooral bestaand uit vrijwilligers, een te grote stap is. Daarom zijn er nu in overleg met de provincie nieuwe modules ontwikkeld die laagdrempeliger zijn en dat maakt dat initiatieven makkelijker over kunnen gaan tot actie. Deze modules gaan in 2022 in werking.

Hoe	Transparantie	Hoog
		Gemiddeld

	Laag	pp. 16, Binnen projecten met inwoners richten wij ons steeds meer op het individu. Wij moedigen mensen aan om zelf invulling te geven aan het handelingsperspectief voor het landschap. Een voorbeeld hiervan is het project Landschapscoördinatie, waarin we gericht in gesprek zijn met inwoners en gemeenten over de mogelijkheden tot langjarig landschapsbeheer. Met de verschillende uitkomsten kunnen de partijen in de verschillende gebieden zelf aan de slag en wij passen hier onze ondersteuning op aan. pp. 16, Dezelfde aanpak hebben we bij het project Land van Waarde waar op individueel niveau wordt gekeken naar de (bedrijfs)situatie van agrariërs. Aan de hand hiervan volgt een persoonlijk gesprek en wordt per bedrijf gekeken naar de mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan de biodiversiteit. Dit levert naast begrip ook een concrete bijdrage aan het landschap op.
	Niet bestaand	
Beraadslaging	Hoog	
	Gemiddeld	pp. 16, Binnen projecten met inwoners richten wij ons steeds meer op het individu. Wij moedigen mensen aan om zelf invulling te geven aan het handelingsperspectief voor het landschap. Een voorbeeld hiervan is het project Landschapscoördinatie, waarin we gericht in gesprek zijn met inwoners en gemeenten over de mogelijkheden tot langjarig landschapsbeheer. Met de verschillende uitkomsten kunnen de partijen in de verschillende gebieden zelf aan de slag en wij passen hier onze ondersteuning op aan.

			pp. 16, Dezelfde aanpak hebben we bij het project Land van Waarde waar op individueel niveau wordt gekeken naar de (bedrijfs)situatie van agrariërs. Aan de hand hiervan volgt een persoonlijk gesprek en wordt per bedrijf gekeken naar de mogelijkheden om een bijdrage te leveren aan de biodiversiteit. Dit levert naast begrip ook een concrete bijdrage aan het landschap op.	
		Laag		
		Niet bestaand		
Wie	Politiek	Vrijwillig	pp. 7-8. Landschap Overijssel streeft naar een goede samenwerking met alle belanghebbenden, die zijn onder te verdelen in medewerkers en vrijwilligers, donateurs, agrarisch ondernemers, bedrijven, particulieren, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.	pp. 4, Elke vierkante meter telt toont de urgentie van ons werk en doet een oproep aan inwoners. Als organisatie zijn wij daarbij - juist door onze kennis, medewerkers, terreinen en vele vrijwilligers - voorvechter en gids. Wij zijn de groene partner voor gemeenten en andere overheden, grondgebruikers, agrariërs, maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners. Samen werken we aan een brede beweging voor het landschap in Overijssel. Onze houding hierbij kan soms scherp zijn maar is altijd gericht op het gewenste doel en op een duurzame samenwerking.
		Geselecteerd	pp. 11, De activiteiten van landschap Overijssel zijn op hoofdlijnen te typeren als: stimuleren en ondersteunen van inwoners/vrijwilligers om ook aan de slag te gaan voor natuur en landschap; betrekken van inwoners en bedrijfsleven om hen bewust van te maken van de landschapswaarden en ons werk; agenderen van opgaven op het gebied van natuur en landschap bij overheden, burgers en bedrijfsleven.	
		Geloot		
		Aangewezen expert		
		Representatief voor organisatie		

Corporatief	Vrijwillig		
		pp. 4, We merken dat ook vanuit het bedrijfsleven interesse is een bijdrage te leveren aan biodiversiteit en CO2 compensatie. Als Landschap Overijssel kunnen we hen de helpende hand bieden. Wat zou het toch mooi zijn als ondernemers een bijdrage gaan leveren aan het verfraaien van het landschap. pp. 7-8. Landschap Overijssel streeft naar een goede samenwerking met alle belanghebbenden, die zijn onder te verdelen in medewerkers en vrijwilligers, donateurs, agrarisch ondernemers, bedrijven, particulieren, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. pp. 12, Het programma landschapsbeheer richt zich op de versterking en het beheer van het landschappelijk systeem (abiotiek, ecologie, cultuurhistorie) in samenwerking met betrokken burgers en grondeigenaren. pp. 13, Met de provincie Overijssel werken we aan 'Streekeigen Landschapsbeheer'. We zorgen voor landschapscoördinatie. Dit betekent dat we geïnteresseerde grondeigenaren en burgers op weg helpen om te komen tot daadwerkelijke versterking van het landschap. We ondersteunen ze met advies en koppelen ze aan mogelijke financieringsmogelijkheden. Eén van deze mogelijkheden is de subsidie van de provincie voor langjarig beheer. Initiatieven kunnen hiervoor met subsidie een bidbook maken en op basis hiervan een bijdrage van de provincie ontvangen voor langjarig beheer. Deze aanpak hebben we in 2021 geëvalueerd. De conclusie is dat het instrument van een 'bidbook' voor veel initiatieven, vooral bestaand uit vrijwilligers, een te grote stap is. Daarom zijn er nu in overleg met de provincie nieuwe modules ontwikkeld die laagdrempeliger zijn en dat maakt dat	pp. 4, Elke vierkante meter telt toont de urgentie van ons werk en doet een oproep aan inwoners. Als organisatie zijn wij daarbij - juist door onze kennis, medewerkers, terreinen en vele vrijwilligers - voorvechter en gids. Wij zijn de groene partner voor gemeenten en andere overheden, grondgebruikers, agrariërs, maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners. Samen werken we aan een brede beweging voor het landschap in Overijssel. Onze houding hierbij kan soms scherp zijn maar is altijd gericht op het gewenste doel en op een duurzame samenwerking.

	initiatieven makkelijker over kunnen gaan tot actie. Deze modules gaan in 2022 in werking. pp. 38, We zien het als onze verantwoordelijkheid om agrariërs te ondersteunen bij de transitie en waar mogelijk (intensief) samen te werken.
Geselecteerd	pp. 11, De activiteiten van landschap Overijssel zijn op hoofdlijnen te typeren als: stimuleren en ondersteunen van inwoners/vrijwilligers om ook aan de slag te gaan voor natuur en landschap; betrekken van inwoners en bedrijfsleven om hen bewust van te maken van de landschapswaarden en ons werk; agenderen van opgaven op het gebied van natuur en landschap bij overheden, burgers en bedrijfsleven.
Geloot	
Aangewezen expert	
Representatief voor organisatie	

Civiele maatschappij	Vrijwillig	pp. 7-8. Landschap Overijssel streeft naar een goede samenwerking met alle belanghebbenden, die zijn onder te verdelen in medewerkers en vrijwilligers, donateurs, agrarisch ondernemers, bedrijven, particulieren, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.	pp. 4, Elke vierkante meter telt toont de urgentie van ons werk en doet een oproep aan inwoners. Als organisatie zijn wij daarbij - juist door onze kennis, medewerkers, terreinen en vele vrijwilligers - voorvechter en gids. Wij zijn de groene partner voor gemeenten en andere overheden, grondgebruikers, agrariërs, maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners. Samen werken we aan een brede beweging voor het landschap in Overijssel. Onze houding hierbij kan soms scherp zijn maar is altijd gericht op het gewenste doel en op een duurzame samenwerking.
			pp. 9, Maar we zien vooral het positieve van deze ontwikkeling. Dat meer mensen de natuur en hun landschap opzoeken, lijkt op een blijvend iets en dit biedt kansen voor ons. We willen graag dat deze mensen een mooie beleving hebben, maar willen hen ook graag inspireren om zichzelf in te zetten voor natuur en landschap. Door de handen uit de mouwen te steken, geld te geven, groen te stemmen of hun achtertuin groener te maken.
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Burgers	Vrijwillig	pp. 7-8. Landschap Overijssel streeft naar een goede samenwerking met alle belanghebbenden, die zijn onder te verdelen in medewerkers en vrijwilligers, donateurs, agrarisch ondernemers, bedrijven, particulieren, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.	pp. 4, Elke vierkante meter telt toont de urgentie van ons werk en doet een oproep aan inwoners. Als organisatie zijn wij daarbij - juist door onze kennis, medewerkers, terreinen en vele vrijwilligers - voorvechter en gids. Wij zijn de groene partner voor gemeenten en andere overheden, grondgebruikers, agrariërs, maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners. Samen werken we aan een brede beweging voor het landschap in Overijssel. Onze houding hierbij
		pp. 11, De activiteiten van landschap Overijssel zijn op hoofdlijnen te typeren als: stimuleren en ondersteunen	

van inwoners/vrijwilligers om ook aan de slag te gaan voor natuur en landschap; betrekken van inwoners en bedrijfsleven om hen bewust van te maken van de landschapswaarden en ons werk; agenderen van opgaven op het gebied van natuur en landschap bij overheden, burgers en bedrijfsleven.

kan soms scherp zijn maar is altijd gericht op het gewenste doel en op een duurzame samenwerking.

pp. 12, Het programma landschapsbeheer richt zich op de versterking en het beheer van het landschappelijk systeem (abiotiek, ecologie, cultuurhistorie) in samenwerking met betrokken burgers en grondeigenaren.

pp. 13, Met de provincie Overijssel werken we aan 'Streekeigen Landschapsbeheer'. We zorgen voor landschapscoördinatie. Dit betekent dat we geïnteresseerde grondeigenaren en burgers op weg helpen om te komen tot daadwerkelijke versterking van het landschap. We ondersteunen ze met advies en koppelen ze aan mogelijke financieringsmogelijkheden. Eén van deze mogelijkheden is de subsidie van de provincie voor langjarig beheer. Initiatieven kunnen hiervoor met subsidie een bidbook maken en op basis hiervan een bijdrage van de provincie ontvangen voor langjarig beheer. Deze aanpak hebben we in 2021 geëvalueerd. De conclusie is dat het instrument van een 'bidbook' voor veel initiatieven, vooral bestaand uit vrijwilligers, een te grote stap is. Daarom zijn er nu in overleg met de provincie nieuwe modules ontwikkeld die laagdrempeliger zijn en dat maakt dat initiatieven makkelijker over kunnen gaan tot actie. Deze modules gaan in 2022 in werking.

9 Limburgs Landschap				
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2020	Meerjarenbeleidsplan 2021-2025
Bronnen			Stichting Het Limburgs Landschap (2021). <i>Jaarverslag 2020</i> .	Stichting het Limburgs Landschap (2020). <i>Meerjarenbeleidsplan 2021-2025. "Nao Boete"</i> .
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren		pp. 69, Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de landbouwsector waarmee bij de realisatie van de doelstellingen heel direct en op meerdere wijzen wordt samengewerkt. Bij de aankoop van grond, bij het beheer van terreinen middels pacht of inscharing of als groenaannemer. Maar ook in talrijke overlegsituaties inzake gebiedsontwikkeling, waarbij de belangen ook regelmatig tegengesteld kunnen zijn. Onze insteek is dan steeds een constructieve opstelling opkomend voor het eigen belang met oog voor dat van de anderen.	
	3. Raadplegen			
	2. Informeren			
	1. Participant wordt niet betrokken			
Wanneer	Uitvoering			
Waar	Sporadisch			
	Episodisch			
	Periodiek			
	Doorlopend			
	Functioneel			
	Organisch			
Hoe	Transparantie	Hoog		

Gemiddeld		
	Laag	pp. 32, Eén van de erfgoedonderwerpen met een groot publieksprogramma in 2020 was de herinrichting van Kasteelpark Elsloo. Vanwege de hoge betrokkenheid willen we dat samen doen met de dorpsbevolking. Daarom is een eerste excursie in het veld georganiseerd met elkaar van gedachten te wisselen. pp. 39, In het najaar is er gestart met een vrijwilligersnieuwsbrief 'Bericht van Het Limburgs Landschap'. Nu we niet samen kunnen komen met onze vrijwilligers vinden we het belangrijk om contact te houden met deze mensen en sturen daarom met regelmaat een nieuwsbrief uit.
	Niet bestaand	
Beraadslaging		
	Hoog	
	Gemiddeld	
	Laag	pp. 32, Eén van de erfgoedonderwerpen met een groot publieksprogramma in 2020 was de herinrichting van Kasteelpark Elsloo. Vanwege de hoge betrokkenheid willen we dat samen doen met de dorpsbevolking. Daarom is een eerste excursie in het veld georganiseerd met elkaar van gedachten te wisselen. pp. 39, In het najaar is er gestart met een vrijwilligersnieuwsbrief 'Bericht van Het Limburgs Landschap'. Nu we niet samen kunnen komen met onze vrijwilligers vinden we het belangrijk om contact te houden met deze mensen en sturen daarom met regelmaat een nieuwsbrief uit.
	Niet bestaand	

Wie	Politiek	Vrijwillig	pp.6, We zoeken samenwerking met iedereen die bij wil dragen aan onze missie.
		Geselecteerd	pp. 27, Ook zal er extra inzet gepleegd moeten worden in stakeholdersoverleg vanwege de Omgevingswet die in de planperiode ingevoerd wordt.
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	
	Corporatief	Vrijwillig	pp. 25, Gezien de druk op het buitengebied zien we een toenemende behoefte aan contact/samenwerking met de agrarische sector. Dat is gezien de recente polarisering door de stikstofdiscussie extra noodzakelijk. pp.6, We zoeken samenwerking met iedereen die bij wil dragen aan onze missie.
		Geselecteerd	pp. 19, Op de gronden direct rond de Kloosterhof is de Stichting een samenwerking gestart met een biologische veehouder die hier al langer gronden van ons pachtte. Deze samenwerking levert deze agrariër een groter areaal grond op, en ons een hogere natuurwaarde. pp. 69, Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de landbouwsector waarmee bij de realisatie van de doelstellingen heel direct en op meerdere wijzen wordt samengewerkt. Bij de aankoop van grond, bij het beheer van terreinen middels pacht of inscharing of als groenaannemer. Maar ook in talrijke overlegsituaties inzake gebiedsontwikkeling, waarbij de belangen ook regelmatig tegengesteld kunnen zijn. Onze insteek is dan steeds een constructieve opstelling opkomend voor het eigen belang met oog voor dat van de anderen.

	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Civiele maatschappij	Vrijwillig		pp.6, We zoeken samenwerking met iedereen die bij wil dragen aan onze missie.
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Burgers	Vrijwillig	pp. 32, Eén van de erfgoedonderwerpen met een groot publieksprogramma in 2020 was de herinrichting van Kasteelpark Elsloo. Vanwege de hoge betrokkenheid willen we dat samen doen met de dorpsbevolking. Daarom is een eerste excursie in het veld georganiseerd	pp. 6, Wij zorgen voor het duurzame behoud van karakteristieke landschappen in Limburg met bijbehorende natuur en erfgoed. We doen dat voor en ook met de samenleving. pp.7, Bomen zijn een belangrijke vastlegger van CO2, waar we als bosbeheerder en -bosaanplanter aan kunnen bijdragen. Tegelijkertijd wordt het slecht begrepen als we vanwege de biodiversiteit of veiligheid ook wel eens bomen kappen. Voor dit spanningsveld zullen we meer aandacht moeten hebben. pp.6, We zoeken samenwerking met iedereen die bij wil dragen aan onze missie.

10			Utrechts Landschap	
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaaroverzicht 2022	Meerjarenbeleidsplan 2023-2028
Bronnen			Stichting Utrechts Landschap (2023). <i>Jaaroverzicht 2022</i> .	Stichting Utrechts Landschap (2023). <i>Meerjarenbeleidsplan 2023-2028</i> .
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren		pp.5, De Bosboemel is een elektrisch open wagentje met ruimte voor zes passagiers. De Bosboemel is speciaal opgezet voor iedereen met een mobiele beperking en is een initiatief van het vrijwilligersteam Amerongse Bos.	
	4. Adviseren		pp. 5, Vrijwilligers zijn het gezicht van Utrechts Landschap, verzetten bergen werk, zorgen met hun initiatieven voor leven in de brouwerij en maken bezoekers enthousiast. pp. 4, En last but not least de vrijwilligers. Vrijwilligers zijn mede het gezicht van Utrechts Landschap, verzetten bergen werk, zorgen met hun initiatieven voor leven in de brouwerij en maken bezoekers enthousiast.	
	3. Raadplegen			
	2. Informeren		pp. 5, In 2022 startten er twee nieuwe beheerteams van vrijwilligers. Het beheerteam op Beukbergen is in januari gestart met het een keer per maand uitvoeren van werkzaamheden. Het beheerteam op De Woerd is in december gestart met het om de week uitvoeren van werkzaamheden. De groep van ten minste elf omwonenden helpt ons in het beheer door onder andere oude rasterwerken te verwijderen en exoten te bestrijden. pp. 6, Om te zien hoe de natuur zich ontwikkelt, vinden in onze gebieden regelmatig onderzoeken, tellingen en inventarisaties van planten en dieren	

		plaats. Veel van deze tellingen en inventarisaties worden door vrijwilligers uitgevoerd.
	1. Participant wordt niet betrokken	
Wanneer	Uitvoering	
Waar	Sporadisch	pp. 5, De Bosboemel is een elektrisch open wagentje met ruimte voor zes passagiers. De Bosboemel is speciaal opgezet voor iedereen met een mobiele beperking en is een initiatief van het vrijwilligersteam Amerongse Bos.
	Episodisch	
	Periodiek	
	Doorlopend	pp. 5, In 2022 startten er twee nieuwe beheerteams van vrijwilligers. Het beheerteam op Beukbergen is in januari gestart met het een keer per maand uitvoeren van werkzaamheden. Het beheerteam op De Woerd is in december gestart met het om de week uitvoeren van werkzaamheden. De groep van ten minste elf omwonenden helpt ons in het beheer door onder andere oude rasterwerken te verwijderen en exoten te bestrijden. pp. 6, Om te zien hoe de natuur zich ontwikkelt, vinden in onze gebieden regelmatig onderzoeken, tellingen en inventarisaties van planten en dieren plaats. Veel van deze tellingen en inventarisaties worden door vrijwilligers uitgevoerd.
	Functioneel	
	Organisch	

Hoe	Transparantie	Hoog	
		Gemiddeld	
		Laag	pp. 4, Onze mensen, medewerkers én vrijwilligers, zijn hierbij onze motor. Door hen te motiveren om onze verhalen nog breder en actiever te vertellen zijn zij ambassadeurs op alle plekken in ons netwerk.
		Niet bestaand	
	Beraadslaging	Hoog	
		Gemiddeld	
		Laag	pp. 4, Onze mensen, medewerkers én vrijwilligers, zijn hierbij onze motor. Door hen te motiveren om onze verhalen nog breder en actiever te vertellen zijn zij ambassadeurs op alle plekken in ons netwerk.
		Niet bestaand	
Wie	Politiek	Vrijwillig	pp. 5, Dit willen we doen door onze zichtbaarheid als 'leidende organisatie' verder invulling te geven op plekken waar we het verschil kunnen maken. Aan de bestuurstafels, maar zeker ook in de directe omgeving van de Utrechters.
		Geselecteerd	
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	
	Corporatief	Vrijwillig	
		Geselecteerd	pp. 3, Wij verkennen actief de mogelijkheden daarvoor, inclusief grondverwerving en samenwerking met lokale, natuur-inclusieve boeren of boeren die

			hun bedrijfsvoering natuurinclusief willen maken. Zo zetten we bijvoorbeeld samen met lokale boeren in op een extensievere bedrijfsvoering en een optimaal beheer ten gunste van weidevogels en bloemrijke graslanden.
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Civiele maatschappij	Vrijwillig		
	Geselecteerd		
	Geloot		
	Aangewezen expert		
	Representatief voor organisatie		
Burgers	Vrijwillig	pp. 5, Het betrekken van het publiek bij natuur en erfgoed is één van onze speerpunten. pp. 5, In 2022 startten er twee nieuwe beheerteams van vrijwilligers. Het beheerteam op Beukbergen is in januari gestart met het een keer per maand uitvoeren van werkzaamheden. Het beheerteam op De Woerd is in december gestart met het om de week uitvoeren van werkzaamheden. De groep van ten minste elf omwonenden helpt ons in het beheer door onder andere oude rasterwerken te verwijderen en exoten te bestrijden.	pp. 5, Dit willen we doen door onze zichtbaarheid als 'leidende organisatie' verder invulling te geven op plekken waar we het verschil kunnen maken. Aan de bestuurstafels, maar zeker ook in de directe omgeving van de Utrechters.

11		Het Zeeuwse Landschap		
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Beleidsplan 2019-2023
Bronnen			Stichting Het Zeeuwse Landschap (2022). <i>Jaarverslag 2021</i> .	Stichting Het Zeeuwse Landschap (2018). <i>Beleidsplan 2019-2023. Breder actief</i> .
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen		pp. 29, In het tweede kwartaal is onder onze donateurs een motivatie- en lezersonderzoek gehouden om meer inzicht te krijgen waarom zij Het Zeeuwse Landschap steunen, hoe onze inzet gewaardeerd wordt, hoe zij op de hoogte blijven en welke behoeften of verbeteringen zij zien in z'n algemeenheid, en meer in het bijzonder in het donateursmagazine.	pp. 7, Waar dit mogelijk is wil Het Zeeuwse Landschap in samenwerking met agrariërs, met een nieuwe en eigen insteek, helpen om de overgang naar natuur-inclusieve landbouw te bevorderen pp. 27, Zeker bij ingrijpende beheermaatregelen willen we vooraf de omgeving informeren en betrekken. Het Zeeuwse Landschap staat hierbij open voor inbreng van de omgeving. We zorgen voor regelmatige nieuwsberichten in de lokale media, over werkzaamheden, de resultaten van de natuurmonitoring door het Landschap en bijzondere waarnemingen. pp. 28, Wij hechten aan een goed contact met de donateurs. Mede om te voorkomen dat we teveel in een 'beheerdersbubbel' blijven is het goed om bij sommige vraagstukken een andere kijk op de zaak te ontvangen. Reacties van donateurs zullen ons helpen bij de meningsvorming. Zo denken we aan een rubriek in ZEEUWSLANDSCHAP: "Wat vindt u?" Het idee is om in elke editie een vraagstuk voor te leggen, waarbij we de lezers uitnodigen om hierover hun gedachten te delen. Deze gedachten helpen ons alle kanten van het vraagstuk te bekijken. In het erop volgende nummer zal dan een bloemlezing volgen uit de reacties, en indien relevant, ook welk standpunt wij innemen.

2. Informeren		pp. 32, In 2021 waren in totaal 100 vrijwilligers actief als gids/excursieleiders (vertellers). Daarnaast werken we met 60 soortenvrijwilligers (tellers) en 38 beheervrijwilligers (herstellers.).	pp. 29, We streven naar verbreding van de activiteiten waarvoor we vrijwilligers inzetten.
1. Participant wordt niet betrokken			
Wanneer	Uitvoering	pp. 32, In 2021 waren in totaal 100 vrijwilligers actief als gids/excursieleiders (vertellers). Daarnaast werken we met 60 soortenvrijwilligers (tellers) en 38 beheervrijwilligers (herstellers.).	pp. 27, Zeker bij ingrijpende beheermaatregelen willen we vooraf de omgeving informeren en betrekken. Het Zeeuwse Landschap staat hierbij open voor inbreng van de omgeving. We zorgen voor regelmatige nieuwsberichten in de lokale media, over werkzaamheden, de resultaten van de natuurmonitoring door het Landschap en bijzondere waarnemingen.
Waar	Sporadisch		
	Episodisch	pp. 35, Het programma Natuur & Landbouw draait om het realiseren van meer natuurinclusieve landbouw in Zeeland.	
	Periodiek		pp. 28, Wij hechten aan een goed contact met de donateurs. Mede om te voorkomen dat we teveel in een 'beheerdersbubbel' blijven is het goed om bij sommige vraagstukken een andere kijk op de zaak te ontvangen. Reacties van donateurs zullen ons helpen bij de meningsvorming. Zo denken we aan een rubriek in ZEEUWSLANDSCHAP: "Wat vindt u?" Het idee is om in elke editie een vraagstuk voor te leggen, waarbij we de lezers uitnodigen om hierover hun gedachten te delen. Deze gedachten helpen ons alle kanten van het vraagstuk te bekijken. In het erop volgende nummer zal dan een bloemlezing volgen uit de reacties, en indien relevant, ook welk standpunt wij innemen.
	Doorlopend		
	Functioneel		

Organisch			
Hoe	Transparantie	Hoog	
		Gemiddeld	
	Laag	pp. 7, Deze kennis wordt actief verspreid om een zo groot mogelijk bereik te krijgen. pp. 29, In het tweede kwartaal is onder onze donateurs een motivatie- en lezersonderzoek gehouden om meer inzicht te krijgen waarom zij Het Zeeuwse Landschap steunen, hoe onze inzet gewaardeerd wordt, hoe zij op de hoogte blijven en welke behoeften of verbeteringen zij zien in z'n algemeenheid, en meer in het bijzonder in het donateursmagazine.	pp. 27, Zeker bij ingrijpende beheermaatregelen willen we vooraf de omgeving informeren en betrekken. Het Zeeuwse Landschap staat hierbij open voor inbreng van de omgeving. We zorgen voor regelmatige nieuwsberichten in de lokale media, over werkzaamheden, de resultaten van de natuurmonitoring door het Landschap en bijzondere waarnemingen. pp. 28, Wij hechten aan een goed contact met de donateurs. Mede om te voorkomen dat we teveel in een 'beheerdersbubbel' blijven is het goed om bij sommige vraagstukken een andere kijk op de zaak te ontvangen. Reacties van donateurs zullen ons helpen bij de meningsvorming. Zo denken we aan een rubriek in ZEEUWSLANDSCHAP: "Wat vindt u?" Het idee is om in elke editie een vraagstuk voor te leggen, waarbij we de lezers uitnodigen om hierover hun gedachten te delen. Deze gedachten helpen ons alle kanten van het vraagstuk te bekijken. In het erop volgende nummer zal dan een bloemlezing volgen uit de reacties, en indien relevant, ook welk standpunt wij innemen. pp. 28, Wij hechten aan een goed contact met de donateurs. Mede om te voorkomen dat we teveel in een 'beheerdersbubbel' blijven is het goed om bij sommige vraagstukken een andere kijk op de zaak te ontvangen. Reacties van donateurs zullen ons helpen bij de meningsvorming. Zo denken we aan een rubriek in ZEEUWSLANDSCHAP: "Wat vindt u?" Het idee is om in elke editie een vraagstuk voor te leggen, waarbij we de lezers uitnodigen om hierover hun gedachten te delen. Deze gedachten helpen ons alle kanten van het

			vraagstuk te bekijken. In het erop volgende nummer zal dan een bloemlezing volgen uit de reacties, en indien relevant, ook welk standpunt wij innemen.		
Niet bestaand					
Wie	Politiek	Beraadslaging	Hoog		
			Gemiddeld	pp. 29, In het tweede kwartaal is onder onze donateurs een motivatie- en lezersonderzoek gehouden om meer inzicht te krijgen waarom zij Het Zeeuwse Landschap steunen, hoe onze inzet gewaardeerd wordt, hoe zij op de hoogte blijven en welke behoeften of verbeteringen zij zien in z’n algemeenheid, en meer in het bijzonder in het donateursmagazine.	pp. 28, Wij hechten aan een goed contact met de donateurs. Mede om te voorkomen dat we teveel in een ‘beheerdersbubbel’ blijven is het goed om bij sommige vraagstukken een andere kijk op de zaak te ontvangen. Reacties van donateurs zullen ons helpen bij de meningsvorming. Zo denken we aan een rubriek in ZEEUWSLANDSCHAP: “Wat vindt u?” Het idee is om in elke editie een vraagstuk voor te leggen, waarbij we de lezers uitnodigen om hierover hun gedachten te delen. Deze gedachten helpen ons alle kanten van het vraagstuk te bekijken. In het erop volgende nummer zal dan een bloemlezing volgen uit de reacties, en indien relevant, ook welk standpunt wij innemen.
			Laag	pp. 7, Deze kennis wordt actief verspreid om een zo groot mogelijk bereik te krijgen.	pp. 27, Zeker bij ingrijpende beheermaatregelen willen we vooraf de omgeving informeren en betrekken. Het Zeeuwse Landschap staat hierbij open voor inbreng van de omgeving. We zorgen voor regelmatige nieuwsberichten in de lokale media, over werkzaamheden, de resultaten van de natuurmonitoring door het Landschap en bijzondere waarnemingen.
Niet bestaand					
Wie	Politiek	Vrijwillig			
				pp. 33, HZL neemt sinds jaar en dag deel aan diverse overlegplatforms en samenwerkingsverbanden zoals hieronder opgenomen. De gedachte hierachter is dat partijen samen meer kunnen bereiken én dat regelmatig overleg leidt tot wederzijds begrip voor elkaar standpunten en agenda’s.	
Geselecteerd					

	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	
Corporatief	Vrijwillig	
	Geselecteerd	pp. 7 , Waar dit mogelijk is wil Het Zeeuwse Landschap in samenwerking met agrariërs, met een nieuwe en eigen insteek, helpen om de overgang naar natuur-inclusieve landbouw te bevorderen. pp. 19, In 2018 hebben de Provinciale Landschappen en Landschapsbeheerstichtingen de intentie uitgesproken om natuur-inclusieve landbouw en daarmee de natuur van het platteland te bevorderen. Dat kan alleen door met boeren samen te werken en gezamenlijk de zoektocht naar een meer natuurvriendelijke landbouw te ondernemen. pp. 31, Daarom voorzien we een uitbreiding met 1,5 fte voor toezicht en gastheerschap in de terreinen, inclusief Waterdunen. Ontwikkeling van de natuur op het platteland vereist een grote inzet op intensieve contacten met agrariërs: om vertrouwen op te bouwen, samenwerking te ontwikkelen en maatwerk te leveren voor ecologisch effectieve maatregelen
	Geloot	
	Aangewezen expert	

	Representatief voor organisatie pp. 7, Waar dit maar mogelijk is, wil HZL in samenwerking met agrariërs, met een nieuwe en eigen insteek, helpen om de overgang naar natuurinclusieve landbouw te bevorderen. pp. 7, Daarnaast worden in het Grenspark Groot Saefthinghe, Yerseke Moer en op St. Philipsland projecten ontwikkeld samen met agrariërs. pp. 35, Er wordt gewerkt met een Topgebiedenbenadering waarbij in 2021 actief gewerkt werd binnen de Toongebieden Burghsluis, Groede en De Poel. Binnen deze projecten wordt in totaal samengewerkt met 22 agrariërs en meerdere projectafhankelijke partijen. pp. 35, In dit gebied wordt door de inzet van een breed scala aan instrumenten en maatregelen gestreefd naar de ontwikkeling van een optimale akkervogelstand én een goed landbouwperspectief. HZL werkt in dit gebied nauw samen met boeren en andere partners aan natuurinclusieve landbouw.
Civiele maatschappij	Vrijwillig
	Geselecteerd
	Geloot
	Aangewezen expert
	Representatief voor organisatie

Burgers**Vrijwillig**

pp. 28, Wij hechten aan een goed contact met de donateurs. Mede om te voorkomen dat we teveel in een 'beheerdersbubbel' blijven is het goed om bij sommige vraagstukken een andere kijk op de zaak te ontvangen. Reacties van donateurs zullen ons helpen bij de meningsvorming. Zo denken we aan een rubriek in ZEEUWSLANDSCHAP: "Wat vindt u?" Het idee is om in elke editie een vraagstuk voor te leggen, waarbij we de lezers uitnodigen om hierover hun gedachten te delen. Deze gedachten helpen ons alle kanten van het vraagstuk te bekijken. In het erop volgende nummer zal dan een bloemlezing volgen uit de reacties, en indien relevant, ook welk standpunt wij innemen.

12			Het Zuid-Hollands Landschap	
Categorie	Subcategorie 1	Subcategorie 2	Jaarverslag 2021	Meerjarenbeleidsplan 2019-2023
Bronnen			Stichting Het Zuid-Hollands Landschap (2022). <i>Jaarverslag 2021.</i>	Stichting Het Zuid-Hollands Landschap (2018). <i>Meerjarenbeleidsplan 2019-2023. Vanuit een groen hart in goede handen.</i>
Wat	6. Meebeslissen			
	5. Coproduceren			
	4. Adviseren			
	3. Raadplegen		pp. 7 , wij zorgen voor natuur, landschap en erfgoed in de drukste provincie van ons land en vinden het belangrijk dat iedereen in Zuid-Holland daarvan kan genieten. Wij doen dat samen met vrijwilligers, bedrijven, overheden, andere natuur- en landschapsorganisaties, fondsen en onze donateurs. pp. 19, Bij beheeractiviteiten maken we waar mogelijk gebruik van vrijwilligers.	pp. 20, De Groene Motor. De basis is actief reageren op signalen vanuit het burgerinitiatief. De bewoners van Zuid-Holland die iets voor zijn/haar omgeving, de medemens en de natuur wil betekenen is onze voornaamste doelgroep. Met de middelen die we tot onze beschikking hebben, zetten we ons in voor een breed scala aan mogelijke vrijwillige inzet.
				pp. 20, We werken op twee manieren met en voor vrijwilligers. ZHL werkt mét vrijwilligers, samen beheren we de natuur. De Groene Motor is de afdeling van ZHL die alle vrijwilligers van natuur en groen erfgoed in Zuid-Holland faciliteert.
	1. Participant wordt niet betrokken			
Wanneer	Uitvoering		pp. 19, Bij beheeractiviteiten maken we waar mogelijk gebruik van vrijwilligers.	pp. 20, We werken op twee manieren met en voor vrijwilligers. ZHL werkt mét vrijwilligers, samen beheren we de natuur. De Groene Motor is de afdeling van ZHL die alle vrijwilligers van natuur en groen erfgoed in Zuid-Holland faciliteert.
Waar	Sporadisch			

Episodisch		
Periodiek		
Doorlopend		
Functioneel		
Organisch		
pp. 20, We werken op twee manieren met en voor vrijwilligers. ZHL werkt mét vrijwilligers, samen beheren we de natuur. De Groene Motor is de afdeling van ZHL die alle vrijwilligers van natuur en groen erfgoed in Zuid-Holland faciliteert. pp. 20, De Groene Motor. De basis is actief reageren op signalen vanuit het burgerinitiatief. De bewoners van Zuid-Holland die iets voor zijn/haar omgeving, de medemens en de natuur wil betekenen is onze voornaamste doelgroep. Met de middelen die we tot onze beschikking hebben, zetten we ons in voor een breed scala aan mogelijke vrijwillige inzet.		
Hoe	Transparantie	Hoog
		Gemiddeld
		Laag
		pp. 18, Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. De specifieke doelgroepen werden ook in 2021 met diverse communicatiemiddelen geïnformeerd, zoals: website, digitale nieuwsbrieven, kwartaalblad, jaarverslag, persberichten en sociale media (met name Twitter, Facebook, LinkedIn en Instagram). Daarnaast namen we deel aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden.
Niet bestaand		

Beraadslaging		Hoog	
		Gemiddeld	
		Laag	pp. 18, Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. De specifieke doelgroepen werden ook in 2021 met diverse communicatiemiddelen geïnformeerd, zoals: website, digitale nieuwsbrieven, kwartaalblad, jaarverslag, persberichten en sociale media (met name Twitter, Facebook, LinkedIn en Instagram). Daarnaast namen we deel aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden.
		Niet bestaand	
Wie	Politiek	Vrijwillig	pp. 18, Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.
		Geselecteerd	
		Geloot	
		Aangewezen expert	
		Representatief voor organisatie	pp. 9, Vrijwilligers, donateurs/ beschermers, overheden, fondsen en bedrijven: deze vijf stakeholders zijn essentieel om aan onze missie te kunnen blijven werken.

Corporatief	Vrijwillig	pp. 18, Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.
	Geselecteerd	
	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	pp. 9, Vrijwilligers, donateurs/ beschermers, overheden, fondsen en bedrijven: deze vijf stakeholders zijn essentieel om aan onze missie te kunnen blijven werken.
Civiele maatschappij	Vrijwillig	pp. 18, Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.
	Geselecteerd	
	Geloot	
	Aangewezen expert	
	Representatief voor organisatie	

Burgers	Vrijwillig	pp. 18, Het Zuid-Hollands Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers, donateurs/Beschermers, periodieke schenkers, erflaters, relaties, bedrijven, overheden, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen. pp. 8, Daarom ontsluiten wij onze natuurgebieden, bieden wij online en offline informatie en faciliteren wij groenparticipatie.	pp. 9, Vrijwilligers, donateurs/ beschermers, overheden, fondsen en bedrijven: deze vijf stakeholders zijn essentieel om aan onze missie te kunnen blijven werken.
---------	------------	---	---